

ВІСНИК

Культурно-белетристичний журнал Закарпатського
обласного науко-культурологічного общества
им. А. Духновича и Русинського культурологічного клуба
№2 (12) 2023

Культурно-белетристичный журнал «Отцюзнина» выдає ся Закарпатськым обласным научно-култорологічным обществом им. Александра Духновича и Русинськым култорологічным клубом, котрі й несуть удповідальность за зміст проєкта.

(Свідоцтво про державну реєстрацію №661/253Р серія ЗТ від 21.03.2016 р. вид. Головним управлінням юстиції в Закарпатській області).

Выдає ся за фінансової пудпори Карпаторусинського научного центра в Нью-Йорку (США).

Координатор проєкта: Юрій Продан

Головний редактор: Юрій Шипович

Компютерна верстка и дизайн: Петро Біров

Коректор: Анна Меґела

Редколегія: Юрій Шипович, Юрій Продан, Анна Меґела, Маріан Токар, Петро Габрин, Михаил Куцкір

Друк: видавництво «РІК-У»

Тел: +380 50 869 95 79, електронна почта: yrscyll@i.ua.

Періодичность видання — чотыри раз на рук; обем — 40 бокув формата А – 4; тираж — 500 дарабув.

Ушорені рукописы не вертавуть ся. Мы публікуєме статі и думкы, из котрыма не фурт согласні. За содержимое и обем матеріала удповідать автор.

Редакція лишать за собов право міняти й покуршати публікації.

Авторськый колектив не возвышає и не затоптує нияку національность вадь народ. Из високов повагов удносиме ся до вшыткых реліґійных віровань.

ТКО ЧЕСТУЄ ОТЦЮЗНИНУ — МАЄ СЕРЕНЧУ!

На убкладци: барельєф Василю Сарканичу у Сваляві работы Михаила Колодка. Подобенка Миколы Поцка, дизайн Ивана Буркала.

© Закарпатськое обласное научно-култорологічное общество им. Александра Духновича, 2023

© Русинськый култорологічний клуб, 2023

ЗМІСТ

ЧЕСТОВАНІ ЧИТАТЕЛІ...

ИСТОРИЯ НАШОЇ ЗЕМЛІ

<i>Володимир</i> ФЕНИЧ. ПУД КАРПАТАМИ: ГЛОБАЛНА ИСТОРИЯ ЗЕМЛІ Й НАРОДУВ ИЗ МНОГЫМА ИМЕНАМИ	4
<i>Михаил</i> ЧУХРАН. МАЙСТЕР МІКЛОВШ У КОРОЛЕВІ	6
<i>Маріан</i> ТОКАР. КРЕДИТНІ ДРУЖЕСТВА КАРПАТОРУСИНУВ НА ПУДКАРПАТЮ	8
<i>Павел</i> ПЕНЯК. АЛЕКСАНДЕР ДУХНОВИЧ ПРО СЛОВЯН ВЕРЬХНЬОГО ПОТИССЯ	12

ЛІНГВІСТИКА

<i>Анна</i> МЕГЕЛА. ЛІНГВІСТИЧНА КОНЗУЛТАЦІЯ	16
--	----

АКТУАЛНОЄ ІНТЕРВ'Ю

<i>Юрій</i> ШИПОВИЧ. «ПРИ РОЖДЕНЮ ДІТИНА НЕ УБИРАТЬ СОБІ АНИ МАМКУ, АНИ НЯНЬКА»	17
---	----

НОВИНКИ ЖЫТЯ КАРПАТОРУСИНУВ

<i>Юрій</i> ШИПОВИЧ. ДОЧКА ВЧИНИЛА ВОЛЮ МАМКИ	20
<i>Юрій</i> ШИПОВИЧ. «ЧЕЛЯДНИК ЖЫЄ ДОТЫ, ДОКЫ ГО ТЯМЛЯТЬ»	21
<i>Михаил</i> ЗАН. СТОРОЧНЫЙ ЮБІЛЕЙ СЛАВНОГО КАРПАТОРУСИНА ИЗ СВАЛЯВЫ	22

СОХТАШ

<i>Василь</i> СТУДИНСЬКИЙ. ГЛАС ИЗ МІЖГІРЩИНЫ. СВАТАНКИ	24
<i>Мигаль</i> ЧИКИВДЯ. «ЧЕЛЯДЬ ВІРИЛА, ОЖ ТУЧУ НА СЕЛО ВЕДУТЬ ФРАСЫ»	25

ДНЕСНІЯ КАРПАТОРУСІНСЬКА ПРОЗА

<i>Михаил</i> ЧУХРАН. ЧАЙКА	28
<i>Володимир</i> НОВАК. ВЫБОР	30

ДНЕСННЯ КАРПАТОРУСИНСЬКА ПОЕЗІЯ

<i>Александр</i> КЕРЕСТЕШ. КЕДЬ БЫ... ТА НАЙ БЫ...	31
<i>Александр</i> КЕРЕСТЕШ. ПРИРЕЧЕНЫЙ НА ВІЧНОСТЬ	32
<i>Володимир</i> РОШКО. РУСНАЦЬКА МОЛИТВА	32
<i>Володимир</i> РОШКО. УКРАЇНА СОНІЧНИКАМИ ЗАЦВІТЕ	33

СОКАЧЕСТВО

<i>Василь</i> ІВАШКО. ЧЕРНЯНСЬКА НАЧАНКА	33
--	----

IN MEMORIAM

<i>Михаил</i> ЧИКИВДЯ. ЧУХРАН ПРИРЕЧЕНЫЙ НА ВІЧНОСТЬ	36
<i>Петро</i> ГАБРИН. ИВАН ПОП: СТУПИВ У БЕЗСМЕРТЯ	37
<i>Маріан</i> ТОКАР. СВІТЛУЙ ПАМНЯТИ ЛЮДВІГА ФІЛІПА	39

ЧЕСТОВАНІ ЧИТАТЕЛІ!

Фест раді сьме, што новий, шоровый номер «Отцюзнины» вы держите в руках. У сесь непростый час мы розуміеме важность выхода сього журнала и стараеме ся, обы наша «Отцюзнина» радовала каждым новым номером.

За сесь куртый період карпаторусинськое двиганя зазнало читавої втраты: у малый срок пушли уд нас аж три титаны третього русинського ренесанса. Се Михаил Чухран, Иван Поп и Людвіг Філіп, котрі были великыма людьми, символами нашої культуры и русинської идентичности. Памнять про них має сохранили ся в исторії и наших серцях.

Добров новинов є то, што у сьому номері «Отцюзнины» зачали печатати ся вчені-историкы В. Фенич, П. Пеняк, М. Токар и др. Маеме надію, што їх статейні матеріалы и чланкы других пудкарпатських краєписцюв зроблять сесь номер журнала майинтересным и читабелным ги був передный. Радуеме ся сьому й віримо, же и надале «Отцюзнина» буде ся розвивати.

Редакція журнала

Отцюзнина — се тот солодкий край,
 Де в серцю щастя прорости ся здатно,
 Де мы з дїтвацтва знаеме, што рай —
 Вто йся земля — префайна й благодатна!
 Се край, в якому майзеленый ліс,
 И воздух, котрый пеш, як мед и росы,
 Церковні звоны, што яло донюс
 Шіковный віхорь — свіжый, стоголосый.
 Отцюзнина — то вічний наш привал,
 Де бы ся тішила душа и спочивала.
 Вто колядки, што нянько нам співав,
 Вто молитвы, што мамка нам шептала.
 Отцюзнина — вто люде молоді
 И старшына, што мудростьов сповнена,
 Розумні люде добрі, веселі.
 Нам їх дала сеся Земля Сріберна!

Отцюзино, ты плекаш тых людий,
 Што трудять ся на честь твою и славу,
 У котрых серце рве ся из грудий,
 Вбы сохранили историчну правду
 Про наш язык, культуру и народ,
 Про тых людий, што звать ся русинами.
 Вни множать памняти скарбницу не на год,
 А на вікы — журналами й книжками.
 Велика дяка и поклон вам, землякы,
 Што радуєте щи єдным журналом,
 За ваші красні, нелегкі труды,
 Й за то, што вы журнал «Отцюзнинов»
 назвали.

Валентина КАБАЙ

Володимир ФЕНИЧ,
доцент УжНУ,
кандидат историчных наук

ПУД КАРПАТАМИ: ГЛОБАЛНА ІСТОРИЯ ЗЕМЛІ Й НАРОДУВ ІЗ МНОГЫМА ІМЕНАМИ

Начерк 1.

Давня історія: «ничия»

ци, ипно, чиясь земля до появи

Мадярського королівства у 1000/1001 р.

Територію, про котру розкажемо в цьому начеркові, археологи трафно назвали Верхньое Потисся. Географічно она розміщена на сіверо-восточній часті Карпато-Дунайського ареалу, обложеного з єдного боку гігантськов горнов системов протяжностейов близько 1500 км, а з другого — нижньым и середньым корытами Дуная. Територія Верхнього Потисся оховаує днешню Закарпатську область України, восточну часть Словакії, сіверный восток Мадярщини й сіверный запад Румунії. Так склало ся исторично, што од майдавнішых часув до осени 1918 р. на суй території дійства трафляли ся синхронізовано.

Палеоліт

Первісно контуры Верхнього Потисся сформовали ся щи в добу палеоліта. Од 1975 до 2000-го р. в цьому регіоні археологами было изглядовано булш ги 100 памняток давнього камняного віка (палеоліта), які датувуть ся од 1 млн до 12 тис рокув узада. Майзнамныма меже них стали поселеня первісных людий на березі р.Тиса в селищі Королево бывшого Виноградовського р-на (днесь Береговського) й сел Рокосово

й Сокирниця Хустського р-на, а такой поселень Сеня і Чаня у Восточній Словакії. Королевська стоянка є майдавнішов стоянков пітекантропа — «чоловіка валовшного» (*homo erectus*) не лем у Верхньому Потиссі, айбо й у цілуй Централно-Восточній Європі й Україні.

Після слабо изглядованых бл. 50-ти памняток мезолітичної добы (IX–VI/V тис. до н. е.), у басейні Верхнього Потисся выявлено булш ги 200 неолітичных стоянок (VI/V–IV/III тис. до н. е.). Майзнамныма меже них є култура Кереш, култура лінійної керамікы, култура Самош-Дяково, Бюкк, Ганцова, Устя Горліцка и тд. Епоха міді ци енеоліту (V –зач. II тис. до н. е.) представлені у Карпатському регіоні такыма археологічныма културами як: култура Полгар, Баден, Бодрог-Керестур, Станівська. Географічно они локалізовані в Мадярщині, Восточній Словакії, Румунії й Закарпатю.

Бронза

Изглядованя бронзового віку (1900/1700–1200/700 р. до н. е.) на Закарпатю поязані з авторитетным ужгородськым археологом професором Едуардом Балагурі. Епоха бронзы представлена носіями култури Ніршег, Отомань, Вітенберг. В ареалі шырення културы Отомань (Трансільванія, Румунія) находили ся родовища міді (Мідна гора и Рудна гора) й золота (Байя Маре). Племена културы Отомань, пошыреної на території днешнього Закарпатя, мали добре налажені контакты з давньогрецькыма жытелями Мікен. Доказом сьому є орнаментика, вчинена в «мікенському» стилі, што

найдена у городищі Спішські Штверток у Восточній Словачії.

В період екзистованя культури Отомань (XVII–XIV ст. до н. е.) были закладені основы металургії бронзы в Трансільванії й Верхньому Потиссі. Подовж котрогось часу постала культура Сучю де Сус (XIV–XII ст. до н. е.), при якуй досягла свого майвысшого розцвіта т. зв. балкано-карпатська металургійна провінція й бронзова індустрія. Аналогом сьої культури у Верхньому Потиссі была Становська культура (с. Станово Мукачовського р-ну). Хронологічно послідньов культуров эпохы бронзы стала культура Гава-Голіград (XII–VIII ст. до н. е.).

Желізо

Епоха желіза в Європі зачинать ся з памняток галштатської культури (днешнього селища Галштат на березі озера, котрое находить ся за 15 км од м. Залцбург у Австрії), котра ся датує 700–450 рр. до н. е. Єї носіями в Карпатському ареалі стали фракійци, які у I тис. до н. е. заселили величезні просторы од Вардар-Моравського басейна — на заході до Пруто-Дністровського межеріча й западного побережя Понту — на востоці, од Карпат — на сівері до Пропонтиды, Егейського побережя и Анатолії — на югови. Вызнає ся, што сіверні фракійци, котрі жыли в т. ч. й у Верхньому Потиссі, были автохтонами и «выросли» з культури Гава. Єї ареал помалы розростав ся из Верхнього Потисся й басейна р. Кереш в бук Трансільванії й Пруто-Дністровського басейна.

Вторження киммерійцюв, а з нима и їх

вынайденя — желіза, сперли просуненя культури Гава на восток и юг. Ги результат, и она проекзистовала лем у Верхньому Потиссі до VII–VI ст. до н. е. Проникненя другых кочовникув у Верхньое Потисся — скіфув, в VI ст. до н. е. сперли фракійци. Про них писали давньогрецькі авторы Гекатей, Геродот и Страбон. Супокуйное жытя фракійцюв у середині VI ст. до н. е. рушавуть з востока скіфы, а в IV ст. до н. е. — из заходу келты. Майфайным свідченьом памняток сього часу є носії Куштановицької культури (од назвы с. Куштановиця Мукачовського р-ну), ареал пошыреня якої охоплює Верхньое Потисся й Восточну Словачію.

Латен

Носіями латенської культури (од днешньої назвы поселеня Ла Тен на березі озера Лас де Нейшатель у Швейцарії) вадь од культури Галштат были келты. Зборный образ назвы численых племен на гігантських просторах од Ирландії до Карпат и Анатолії у I-му тис. до н. е. Гекатей и Геродот назвали келтами. У 390 р. до н. е. келты пограбили Рим, після чого їх племена ся пошырили на вшытку територію Карпатського басейна.

Келты

Приход келтув у Верхньое Потисся из нижнього Подунавя датує ся кунцьом IV ст. до н. е., хоть основна їх часть прибыла лем після балканського походу 279–277 рр. до н. е. У Верхньому Потиссі археологами на днесь найдено 69 келтських поселень. Келты были першым историчным народом на суй території, з имньом якого поязує ся поява поселень вариського типу, занесеных

из Риму. Їм перший раз были характерні римські выбудованя *oppidum* — котрі были провінційным войськовим центром й резиденційов келтських вождюв. Їхньоє остаточное зникнення датує ся перед 60 р. н. е.

Унікалнов памнятков культуры металообробного промысла й ковачської майстерности келтув є оппідум Галіш-Ловачка, котрі ся розмістили в сіверно-западнуй околици днешнього Мукачова. Се майбулшый металургійный центр Європы латенського періода. Похожыма до нього суть культуры Гановец, Спішське Подградя й Великий Шаріш на западі, Невицькое и Арданово — в центрі, Солотвино, Біла Церква и Сігет — на сіверному востоці Карпатського басейну. Айбо до приходу римлян у I ст. до н. е. в Карпатський регіон сесь край не знав инших справдошных постоянных поселень.

(дале буде)

Михаил ЧУХРАН

МАЙСТЕР МІКЛОВШ У КОРОЛЕВІ

Наука археологія интересна тым, што часто матеріално пудтверджує писемні архівні документи. Науковці, описуючи историю пудкарпатських замкув, не раз побіжно споминають имня майстра Мікловша — авантюриста, котрый орудовав на території Пудкарпатя на зачатку XVI стороча. Сесь талантливый умілець родив ся у Семигороді (Трансільванії) у саксонськуй фамілії. У молодости изучав умілство рисунка в Шегешварі (днесь

Сігішоара, Румунія), потому учив ся у Німеччині, а коли ся вернув у Семигород, то став княжым сохарьом. Та скоро рушив ся у вандры по Трансільванії й спер ся у Королевському замку «Нялаб», де наняв ся на роботу до богатого барона Габора Перенія, жупана комітата Угоча.

При недавных розкопках на сьому замку найшли не єден фрагмент його работ по мрамору — у тот час сохтовали робити надгробні плиты из барельєфами помершых у повный рост у натуралну величину тіла. Їх дуже файно знав робити молодой щи Мікловш. Є писемні свідчення Томаша Надошді, будучного палатина (намісника) Мадярщини, котрый гостював у «Нялабі». Тогдышня го газдиня, баронеса Каталіна Франгепан, хвалила му ся, што купила дакулко різьбленых бюстув у майстра Мікловша й украсила нима замкові палаты. Айбо щи майфайно навчив ся ун робити фалшиві монеты. Выливав їх из сріберного сплава з низкым вмістом срібла, авадь чеканив з міді и покрывав тонинькым шаром срібла вадь золота. Так освоив тогочасні «высокі технології».

Коли Габор Перені у 1526 годі був убитый у битві под Могачом, Мікловш мінтом перебрав ся до Хуста пуд покровительство марамороського жупана, капітана Кріштофа Каваші. Туй його спеціальность фалшивомонетчика была дуже високо оцінена. Треба уповісти, што в тот час державна власть у Мадярщині гет послабла и чинити фалшиві гроші стало дуже рентабельным. Йсе різко пудкосило и так слабу економіку. Иноземні купці удказовали ся принимати мадярські

гроші, міжнародний товарообіг поза цього зводився мало не до нуля. Дійшло до того, що у період від 1543 по 1547 рр. уряд у Пожони прийняв закордон чотири закони проти підрубки валюти. У комітати спеціально урядили суддів і королівських комісарів із військом, котрі мали право мати й судити фальшивомонетників, будь то селяне вадь дворяне, і нараз, без апеляцій, на місці карати їх через повішання. Майстрами із виготовлення ливарних форм і чеканів були іноземці (таліанці, поляки, німці), які не задержувалися надовго на одному місці. Вони представлялися ювелірами, металістами, каменотесами та вандрували від одного пана до другого. Таким і учинився майстер Мікловш. На свою несережку, потрапивши в руки влади, і протокол його признання залишився в угочанських архівах, де був знайдений істориком А. Комаромі,

котрий так опублікував про це чланик у збірнику «Századok» (Стороча).

У Хустському замку майстер Мікловш розвернув ся на всю ялу, уливав і чеканив мадярські і польські гроші усяких номіналів. Польські сріберні гроші фальшувати було майлегко, бо їх оригінали були доста грубо зроблені, так що і Мікловш їх форми не мусів так аж детално убробляти. Такі монети і найшов там недавно ужгородський археолог, доцент-історик Ігорь Прохненко, котрий провадив розкопки і в Королеві. Добивши ся неіпного авторитета, перейшов майстер у Мукачівський замок, де служив капітанові Мігальові Бюді. Тут мав напарників: поляка Станіслава і сілезця Гансея. Так го найняв газда Середнянського замка Ференц Добо, далі він служив у Гуменному князюві Дьордьові Друґетові. На недовгий час Мікловш вернув ся в

Королево, до Яноша Перенія, сына свого бывшего патрона Габора Перенія. Є дані, што точно робив туй у 1530-у годі. Айбо Другеты за пудробку монет платили булше, завто майстер скоро вернув ся до них у комітаты Унг тай Земплін. На зачатку 1550 г. Мікловш поселив ся у замку в Ясенові (днесь Словакія) и туй за доносом тутешнього чиновника був запертый в темницю. Хоть князь Дьордь Другет провбывав ослободити свого бизувного майстра, айбо лиш розсердив сим короля Фердинанда. Та уд королевської розправы князя «спасла» передчасна смерть, а Мікловша на суді у Шарошпотоцькому замку приговорили до майвысшої кары и публічно повісили на шибеници.

На днешный день фалшиві монеты, авадь сліды, што вказуют на їх продукованя, удстежені на трьох замках Пудкарпатья: Королевському, Середнянському и Мукачовському. Майвелика колекція подробленых номіналув походит из Королева, што пояснює ся планомірными роботами, проведенными туй експедиційов Ужгородського університета.

Из найденых на «Нялабі» 36 екземплярыв — три находкы польского карбованя и 33 мадярські номіналы хронологічного діапазона уд XIV (20 екз.) – до XVI ст.

Фалшивомонетчыкы у нашому краю в першуй половци XVI стороча мали ся доста файно та убстали ся навхтема незнаныма. Єден несеренчливый Мікловш записав свое имня в исторію, и то не як умілый сохарь, а як злусный нарушитель закона.

(Подобенка: Facebook/Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków)

Мариан ТОКАР,
краєписець,

доктор наук з державного управліня,
Русинський культурологічний клуб

КРЕДИТНІ ДРУЖЕСТВА КАРПАТОРУСИНУВ НА ПУДКАРПАТЮ

Исторія кредитных дружеств на Пудкарпатю числить булш ги пувтораста рокув. Идея їх твореня была поязана з моцваньом пудняти уровень жытя тутешньої челяди. Кредитні дружества,

рокаші, союзы ся створьовали як фінансові інституції, што хосновали гроші своїх членув з цільов їх посполного кредитованя. Выходячи з сього, они чинили майважну свою функцію — задовольняли потреби населеня в односно дешевых кредитах, што помагало пудвыщити уровень жытя позичалникув, давало можность зачати карпаторусинам свуй бізнес вадь пудпоровати тот, што вже фунговав.

Як сосполні інституції, кредитні дружества чинили демократичное мікропространство, котрое пуджывльовало ся взаємнов довіров, и стали читавым внеском у фундаментованя сосполности в регіоні. Отвореность и доступность — се были черты дружеств ги демократичных інституцій. З часом они стали одогравати важну роль у сосполному жытю корінных жытелюв-карпаторусинув. Завто кредитні дружества занимали важні позиції на фінансовых торгах тых держав, до котрых входило й историчное Закарпатя (Австро-Мадярщина, Чехословакія, Мадярщина).

Айбо з самого зачатка розвоя дружеств умовы, в котрых они ся розвивали, были непростыма. Перші кредитні дружества в краю появили ся щи наприкунци 60-х рокув ХІХ стороча.

Уряд помагав їх вчиненю,

особо в сілськуй містности, а у варишах сую місію было покладено на банкы. Так звана кредитна кооперація розвивала ся помалы до кунця стороча. У 1890 роци кулкость кредитных дружеств становила 6 організацій, у 1893 роци їх было 13, а в 1894 — 11. На першому етапі кредитні дружества занимали ключові позиції в кредитованю майбулшого сілськогаздувського выробника.

Наприкунци ХІХ стороча передньое місто у фінансовых операціях кредитных дружеств занимали евіденція векселюв и выдача зычань пуд заставу земли и постройок. Айбо обща сума наданых позык кредитныма обществами не перевышала трьох процентув. Окрем сього, важным жерелом оборотных засобув кредитных дружеств были внескы, сума котрых у сесь час была од 7 до 8 млн фориентув.

Необзираючи на се, на рубежи ХІХ–ХХ стороч, кредитно-банковська система одограла читаву роль у рості внутрішнього економічного рынка края. Лем з 1900 року за пудпору Експозитуры (державна централізована установа, котра была

посередником), число кредитних дружеств на Пудкарпатю зачало интенсивно рости (з 31 до 206 у 1913 р.). Число членув кредитных рокашув уросло за сесь час у 6,5 раз, удповідно з 7 тис. 900 особ до 51 тисячі. Ведно з сим урос позычалный капітал, што у 1909 роци становив 4 млн 900 тис крон. Фінансова пудпора уряду кредитным дружествам края была мізернов, а основный капітал и масштабы фінансовых операцій обтяті й курті.

Вшыткі кредитні установы края пудчиняли ся кредитному централі (ОКН) в Будапешті, што ускладньовало ефективность фінансово-кредитных операцій. Штодо соціального зріза учасникув кредитної кооперації, то бідное и середное селянство позычало фінансы діла гашеня довга, а богатші, ги правило, — про куплю земли, худобы вадь пудпоры свого бізнеса. Через се кредитом могло схосновати ся невеликое число карпаторусинув, котрых меже членув дружеств нарахововало ся всього 20%. Щи близько 40 % членув

кредитных дружеств было представлено середным селянством. Остаток становили богатші слої населеня. Майбогаті люде рідко хосновали ся услугами дружеств, так ги розмір кредитув був невеликий, айбо доста часто участвовали у діятельности кредитных дружеств з хосном про себе.

Ліпшыма стали умовы розвоя и діятельности кредитных дружеств из часу вхоженя нашого края под назвов Подкарпатська Русь в состав Чехословацької Республіки (1919–1939). На позитивный розвой кредитного двиганя

КООПЕРАТИВНЫЙ БАНКЪ

ДРУЖЕСТВО

„САМОПОМОЩЬ“

УЖГОРОДЪ, Казинци ул. 5.

Принимаемъ сберегательные вклады, даемъ с с у д ы (позычки), улаживаемъ размѣнъ долларовъ. **ВАЖНО ДЛЯ АМЕРИКИ!**

Купуемъ для американцевъ землю, дома, винницы и газдовства, улаживаемъ для американцевъ ихъ процессы въ старомъ краю, даемъ всѣ информации и улаживаемъ для Америки всѣ дѣла въ старомъ краю (наслѣдства и пр.)

Адресъ: Družество „Samopomošč“, Užhorod
Carpathorussia, Czechoslovakia.

в краю вплинув Кооперативный закон уд 1926 року, за яким кредитна кооперація дустала законное право на екзистованя. Єдночасно было проведено перереєстрацію кредитных дружеств, и законом №131/26 выданое їм державное дешевое зыченя на 10 рокув. Щи скорше, у 1925 роци, в Ужгороді був вчинений єдиный «Крайовый дружественый союз», котрый покапчав у своуй структурі всі дружества (кромє кредитного напряду ун включав у себе щи ревізійный й організаційный). Його головна задача была в тому, обы вшорити фінансові взаємоодносины окремо в кредитных установах. Щи за часув Австро-Мадярщины они были поязані з централнов організаційов у Будапешті, што послабьовало автономну ефективность удповідных урядув державы. А після вхоженя Пудкарпатя в состав нововчиненої Чехословацької Республікы, грошовый капітал тутешных кредитных дружеств, якый оціньовав ся в 5 млн крон, лишив ся на Мадярах. Сесі вшыткі обставины завдали великої втраты кредитным урядам и їх клієнтам на Пудкарпатю.

Централный кооператив у Празі помуг дустати пудпору из так званого Особого фонда, котрый помуг перереєстрації кредитных дружеств на Пудкарпатю, а такой давав їм можность вернути вутрачені гроші й розрахововати їм на новый и дешевый кредит. Через се лем з 1928 рокови умовы кооперативного кредитованя в краю зачали поліпшовати ся. Ся обставина мала особое значеня про карпаторусинув, кедь через кредитні дружества земледілци мали майдешевший кредит.

У 1935 рук на Пудкарпатю фунговало 172 організації кредитної кооперації. З них 139 представляли кредитні дружества з необмеженов удповідальностьов, 29 – кредитні дружества з обмеженов удповідальностьов, а такой 4 земледілські касы взаємопудпору. Причому они не конкуровали меже собов, а доповньовали єдна другу. 24 кредитні уряды на тот час перебували в процесі ліквідації (щи з часув ОКН у Будапешті). Через се фунгувучі 168 кредитных дружества на конець 1934 рока мали 47 тис. 13 членув, а їх пайовый капітал становив 3 140 649 31 чеських корун. Резервні фонды кредитных рокашув становили капітал у 2 076 527 50 чеських корун. Грошові внескы у дружествах числили 9 539 326 14 чеських корун. До того же сума займа кредитных дружеств вкунци 1934 р. становила 36 668 227 69 чеських корун. В другуй половци 1930-х рокув характер внескув у кредитных рокашах був єднакый и стабільным. Передні капіталовкладеня сприяли тому, што кредитні дружества успішно фунговали, туй пановала здорова стабільна атмосфера.

Кредитованьом занимали ся у межевоенный період и чєтыре земледілські касы взаємопудпору. Они находили ся в Мукачові, Берегові, Тячові, Хусті, а в Севяюші (днесь Виноградово) фунговало удділеня береговської касы.

Вкунци 1935 рока членами кас взаємопудпору было 6 тис. 837 чол. Пайовый капітал становив 839 тис. 900 чеських корун, а резервні фонды числили 32 467 140 чеських корун. Внескы в земледілських касах взаємопудпору

становили 22 164 304 75 чеських корун. Кедь додати упомнянуті показники кредитных дружеств, кас взаємопудпори и внескы на ощадні книжки (3 592 120 чеських корун), то маеме внескы в кредитных урядах на суму 35 295 750 89 чеських корун, што на той час было серйозным резултатом діятелности кредитных організацій. Ефективно фунговала и векселна система.

У «мадярський» період (1939–1944 рр.) кредитна кооперація зазнала негативных наслідкув и не могла стати пудпоров небагатых карпаторусинув. Были майже повностьов зничтожені всі добыткы у сьой сфері передных рокув. Мадярска диктатура повностьов пудвласнила собі фінансово-кредитну систему, и говорити про єї розвой ги демократичного и взаємохосенного института небезувно. У похожому ракурсі оказала ся кредитна система з часу становленя в краю радянської власти (з 1944 р.). Всі функції фінансово-позычалных операцій взяла пуд контроль совітська держава через впроваженя державных банковських урядув, а одсутность приватного сектору знівельовала можности кредитної кооперації на демократичному фундаменті, до яких карпаторусины привыкали в передні часы.

Фактичний ренесанс кредитных дружеств у краю зачав ся з часу удновленя державної Независимости Украины. А Закон Украины про кредитні спілкы зачав фунговати аж з 2001 рока. Через се ся удновлює сохташ створеня самодостатньої й розвитої у фінансовому плані системи кредитных дружеств, закладений меже

карпаторусинами ши в другуй половци XIX стороча.

Павел ПЕНЯК,
старший научный працівник,
кандидат историчных наук

АЛЕКСАНДЕР ДУХНОВИЧ ПРО СЛОВЯН ВЕРХНЬОГО ПОТИССЯ

У многогранной діятелности Александра Духновича, 220-роча рожденя котрого удзначало ся в апрілі сього року, читаву роль удогравали историчні студії, што найшло удображеня в таких роботах, ги «История Пряшевской епархии» (1846), «О народах крайнянских или карпатороссах» (1848), «Состояние русинов в Угорщине» (1849), «Истинная история карпато-россов или угорских русинов» (1853).

Не будучи историком-спеціаліштом, А. Духнович рушив шор звідань, одповідь на котрі жадали тогочасні жытелі края, котрый входив до Австрійської імперії Габсбургув. У роботі «Истинная история карпато-россов...» А. Духнович подав концепцію, котра на тот час носила політичний аспект и служила идейным фундаментом національного удродженя пудкарпатських русинув. Ціль, котру ун собі поклав — удстояти «историчность» и націоналну идентичность карпаторусинув, спростовати позуры австрійських и мадярських вчених на то, ож у пудкарпатцюв не є права на самостоятельное жытя, и ведно з тым будити гордость

у своїх землякув, формовати в них націоналну свідомость.

Розпозіровучи давню исторію Верхнього Потисся, А. Духнович утвердив ся в увірованю, што містное словянськєє населеня є автохтонным и прожывало туй задовго до прихода угрув у Тисо-Дунайський басейн. Ся мысль из невеликыма варіаціями высловльовала ся и майскоро у роботах И. Базиловича, И. Орлая, Ю. Венеліна, М. Лучкая. Изглядованя сьых ученых сформовали концептуалну основу ранньої исторії регіона, яку прийняли и будучні покоління, а именно, же русины — автохтонный народ и жыли они на своуй земли до приходу мадярув. И што наші далекі предкы мали свою незалежну державу — *Marchia Ruthenorum*, котров правили руські князі; што русины навернули ся до християнства, дякувучи місії Мефодія, и восточный обряд з часом мав рішалный вплив и на церковный розвой Мадярщины.

Днешня наука и, майнаперед — археологічна, дала аргументовану удповідь на звіданя: ци были словяне автохтонами регіона? У середині I тис.н.е. ги результат консолідації ранньословянських племен на території Восточної Європы сформовали ся три културы – пенькувська, колочинська и празька. Ареалом пошыреня послідньої стало межеріча Дніпра, Дністра й верхя Віслы. Старожытности сьої културы суть такой у Верхньому Потиссі. Типовыма знаками, котрі удрізняют єї носіюв меже словянських и несловянських племен, є пудквадратні напувземлянкові жытла з пецами-камнянками, ґрунтові могиликы

з остатками тілоспаленя в урнах и ямках и ліпні горшкы без орнамента з мало припуднятыма плічками. Сі елементы матеріалної културы словяне принесли на карпато-дунайські землі наприкунци V – зачатка VI ст. н. е.

У заселеню Тисо-Дунайського басейна словяне участвовали ги носії празької й пенькувської култур. Перші припоминали ся в «Исторії готув» Йордана ги племена склавінув (западна група), а другі — антув (восточна група). Верхньєє Потисся, як про се свідчать археологічні дані, было заселенє носіями празької културы. До старожытности пуслідньої зараховані поселеня в Берегові, Галочі, Холмоку Ужгородського району, поселеня й могилик в Ужгороді. Они ся датувуть кунцьом V – зачатком VI ст. н. е. и суть майранньыма твердыма словянськыма памнятками края.

А. Духнович односив Карпатський басейн до очагув словянського світа, а карпато-дунайську містность — праотцюзников словян: «...как велико, так і мало-россы бив отрывом славян, из Карпата произошли, т.е. из плодоносныя Панноніи, или от Дуная и Тисы» [Духнович О. Твори. Пряшів, 1967. Т.2. С. 535]. Знаєме, же засновником концепції про карпато-дунайську праотцюзнину словян бив автор «Повѣсті времанныхъ лѣтъ» Нестор. Літописець называв землі по нижной течії Дуная и Паннонію майбулш древньыма територіями словянства позад їх прибытя з Передньої Азії, яка, за біблійныма оповідями, была праотцюзников всього людства. Пузніше, у XIX ст. єї пропаговали

М. Наєждін, М. Карамзін, С. Соловійов, І. Філевич. Они виділи в Тисо-Дунайському басейні не лем праотцюзнину словян, а й колыску восточного словянства. Наприкунци ХХ ст. ся концепція наново стала предметом изглядования в историчнуй и лінгвістичнуй науках. До неї обернули ся етнограф В. Кобичев и лінгвіст О.Трубачов. Послідный, обпиравучи ся на лінгвістичні жерела, высловив думку про давньое знакомство словян из середньим Дунайом. Теорія про карпато-дунайську праотцюзнину не рішила проблемы генезы словян, айбо привернула позур до изглядования словянських старожытностей у сьому регіоні. Днесь дані археології и языкознавства в скапчаню з інформаційов од римських авторув свідчать, што в I тис. до н.е. и в перші стороча нашої еры Середньое й Нижньое Подунавя занимали несловянські етнічні рокаші и лем з III – IV ст. н.е. являють ся основы говорити про проникнення перших словян на лівобережну часть Нижнього Подунавя. Масовое же розселеня словян в дунайському регіоні уносить ся до V – VI ст. н.е.

У роботі «Истинная история карпато-россов» А. Духнович доводив, што етнос в Паннонії до приходу мадярув мав восточнословянську генезу. У днешньих изглядованиях мадярських вчених ся теза не найшла свого пудтверженя. Так, археолог А.Шош опубліковала монографію «Слов'янське населення Західної Угорщини», в котруй подано результаты розкопок словянських старожытностей Задунавя: Покасепеткі, Залавара-Рецешкуті, Фенекпусті, Веспрема, датованих IX – X ст.

Што ся тыкать ранних словян, то, на думку А. Шош, они у Задунавї были вже в VI ст. У отвіт на звіданя, вудкы словяны прийшли у Задунавя, меже вчених екзестувуть вшылякі позуры на сю проблему. Часть з них думать, што сьим населеньом были словянські рокаші, котрі прибыли сюды з южно-западної Словакії. Треба думати, што Задунавя заселили западні словяне. Другі ся аргументувуть историчныма топонімами й гідронімами, на основі яких ствержує ся, же заселеня Западної Мадярщины ся чинило южнословянськыма групами. Спиравучи ся на археологічні жерела, А.Шош схиять ся до другого варіанта.

Говорячи про словянськое населеня на наших землях, А. Духнович пудкресльовав, што уровень розвоя русинув фест высокий, населеня было свободным и управляло ся вождями, які фунгвали на демократичных засадах. У сьому плані интереснов є роль керовникув у словянському обществі VI–VIII ст. — институт жупанув, єдностайної думкы про якый в научнуй літературі не є. Єдні называли їх вождями (старійшынами), влада котрых шырить ся лем на родоплемінні рокаші, другі — на вождюв територіальных організацій, што были поязані не лем кровныма уносинами, айбо й общинным газдувством (землеробством) й вхоженьом у булш шырокі територіалні союзно-племінні рокаші, возглавлені архонтами (игомонами, рексами). Думає ся, што институт жупанув являв собов этносоціальный организм переходного етапа удвоенно-територіального альянса племен періоду воєнної демократії до ранньофеодальной державы и уд етнічної

скапчаности спороднених племен до ранньосередньовічної народности. Из вже укладених позицій не домак легендарнов поставов впозірує уже памнянутый у «Геста Гунгарорум» ужгородський жупан (дука) Лаборець (кедь не особисто Лаборець, то його титул), про якого говорить и А.Духнович, послававучи ся на мадярського историка Антонія Сірмаї.

У своих историчных роботах А. Духнович выступать сторонником словянської єдности, вказувучи, што «русины угорскіи давнійше с галицким слученіи были», робить вывод про єдину генезу сьих народув. Як свідчать археологічні артефакты, матеріална й духовна култура населеня, што прожывало з обох бокув южно-восточных Карпат, хоть бы з ранньожелізного віка (IX – VIII ст. до н.е.) розвивало ся паралелно, што є аргументом діла припущеня про етнічну спорудненость. З нагромадженням жерелных данных ся думка стає дале аргументованішов. Йде ся про поэтапну «словянізацію» Верхнього Потисся задовго до розселеня историчных словян на карпато-дунайських землях. За сьов концепційов «словянізація» регіона пройшла дакулко етапув. Перший поязаний з формованьом у межах регіона куштановицької култури (рокаша) ранньожелізного віка (VI – IV ст. до н.е.). Єї появу спеціалішты схилні поясньовати інфільтраційов западноподільського прасловянського населеня в сівернофракійське етнічне середовище. Шоровый етап — се вторгнення з сівера через карпатські перевалы носіов пшеворської култури

в кунци II – на зачатку III ст. н.е. Територія єї поширення — се южно-восточна Полша й западні области Украины. Што до єї етнічної належности, то єдностайної думкы з сього звіданя в науци не є. Єдна група вчених удстоює тезу про належность до словянської културы, друга — до германської. Нынї домінує думка про словянський варіант.

Послідный, заключный, етап «словянізації» Верхнього Потисся удбыв ся з розселеньом словянських племен, што принесли з собов на землі регіону празьку културу. Кедь два перші етапы, ги наслідок інфільтрації нечисленных прасловянських рокашув, не могли помінати фракійський етнічний субстрат, то подовж третього удбыла ся асиміляція остаткув фракійського населеня й повна словянізація регіона. Сі процеси пройшли у кунци V и дале, подовж VI-VII ст. н.е.

У своих роботах на историчну тематику А. Духнович не обойшов и звіданя про релігію. Приміром, ун пише, што в 867 роци словянськыма просвітителыи Кирилом и Мефодіом у нас было запроваджено християнство восточного обряда, што місное населеня мало «свого власного владыку» [Духнович О. Твори. Пряшів, 1967. Т.2. С. 537]. За восточным обрядом были хрещені й перші мадярські вожді: Алмус, Арпад, які з «собою в Паннонію тех же (греческих) священников принесли» [Там же, с. 538]. И лем після женитьбы короля Стефана I на доньці короля Генріха Баварського Гізелі зачало ся запроваження католицизму.

Читавый позур А. Духнович приділив

появі угрув у Тисо-Дунайському басейні. Ун вказав зміны, што удбыли ся з приходом мадярув, вказовав на їх провбы пудкорити и поневолити місну людность, мадяризовати руську знать. Вчений доказовав, што русины в котруйсь мірі вплинули на мадярську культуру и язык, и сама назва Угрія походить уд имени кийовського князя Игоря. Нові археологічні жерела, што появили ся в послідні рокы, подтвердили думку про закладеня у Верхньому Потиссі у VI–IX ст. словянського фундамента, який послужив оснований про формованя в регіоні середньовічної культури X–XIII и будучных стороч. Сьому помагав генетичный зязок и постійный приплыв руського населеня из Прикарпатя, Волині, Поділя. Ун був тым жывотворным жерелом, котрый подовж вікув поповнював компактну групу руського населеня регіону и всокочовав єї уд денаціоналізації.

В кунци подкреслиме, што А. Духнович внюс читавый вклад у изглядованя давных словян Верхнього Потисся. Його розробкы базовали ся на першожерелах, хоснованю работ пережых ученых, и хоть не всі выдержали перевірку часом, айбо удповідали стану науки середины XIX ст. Историчні студії Будителя удображавуть добу національного ренесанса, и в сьому є їх научна цінность.

ЛІНГВІСТИКА

Анна МЕГЕЛА

КОНСУЛТАЦІЯ

Правописаня часток *ни, не*

Читавучи й аналізувучи русинські тексты, мы видиме, ож многі авторы не розличавуть часткы *ни, не* и місто *не* пишуть *ни*.

Ни, не — удказателні часткы (укр. *заперечні*), айбо они не идентичні за значеньом и хоснованьом.

Русинська частка *ни* хоснує ся у словах, які мавуть такое значеня, ги украинські из частков *ні*.

По-русинськы	По-украинськы
ньит	ні
нич, ништо	нічого
нихто, нитко	ніхто
нигде	ніде
нигда	ніколи
нижкий	ніжкий
нибудкы	нізвідкы
никус	нітрохи

Сю пудказку мож примінити и при писаню часткы *ни* в усталеных зворотах.

По-русинськы	По-украинськы
ни вдень ни вночи	ні вдень ні вночі
ни туды ни сюды	ні туди ні сюди
ни сьяк ни так	ні сьяк ні так
ни рыба ни м'ясо	ні риба ні м'ясо

Кедь замінити (условно) русинську частку *ни* на украинську *ні* не мож, то

пишеме частку *не*. Русинська частка *не* ідентична за значенням и хоснованьом українській частці *не*.

Писаня часткы *не*

Частку *не* пишеме ведно из словами у таких графунках:

1. Кедь слово без сеї часткы не хоснуе ся. Приміром: небо́га, небо́жатко, небо́рак, нена́висть, не́христ; неприста́нно, непробу́дно, неодмі́нно, неволя́шно и др.
2. Кедь частка *не* є у складі префікса *недо-* (недовченый, недороблений, недозрілый; недочувати, недовиджати, недоїдати).
3. Кедь слово мож замінити синонімом: немного (мало), недалеко (близько), недобрый (злый, гамішний, пудлый), нездоровый (хворый).

Частку *не* пишеме окреме

1. Из дієсловами: не є, не пишеме, не видиме, не дам, не маву и др. (окрем тых, які без *не* не хоснують ся: нена́видіти, нервозити ся, нестямити ся).
2. Из числовниками: не єден, не два, не двоє, не двацятро...
3. Из присловниками: не мож, не треба, не дуже, не цалком.
4. Кедь у реченю є протиставленя: не добро, а зло; не богатый, а бідный; не мало, а много; не скоро, а пузно.
5. Кедь частка *не* из словом у реченю є присудком: Надворі не студено (не є студено). Сесь пес не злый (не є злый). Ты мені не рада (не є рада, не радуєш ся). На души не смутно (не є смутно).

АКТУАНОЄ ІНТЕРВ'Ю

«ПРИ РОЖДЕНЮ ДІТИНА НЕ УБИРАТЬ СОБИ АНИ МАМКУ, АНИ НЯНЬКА»

На сесь раз наше інтерв'ю из давньым цімбором и фуртошным дописовачом «Алманаха днешньої русинської літературы» Александром Керестеші. Саша, ги й многі карпаторусины, боронить нашу державу уд російської орды. Айбо и в окопах сесь чоловік ся домак не мінять: ун добрый и фіглярный. Його поезія, написана в основному пуд псевдонімом, не містить ани цятки чогось геройського ци пафосно-патріотичного. Саша гибы ся ганьбить сих понять, утікать уд них. Каже: «Вишйткі сьме туй єднакі и ціль тоже маєме єдну — перемогти».

Айбо, читавучи поетичні шорикы, видиме образ префайного челядника з світлов душов. Завто читаєме и віриме: карпаторусины мавуть читавый квалітетный людський потенціал, и се радує.

– Сашо, добрый день. Де ты й колись ся родив?

– Добрый день, честованый Юрію Юрійовичу! Но, раз звідаєте, та мушу Вам уповісти по секрету правду, што родив им ся так ги усі - у роддомі на самое Рuzдво. Видко, што на тот час и там колядникы устигли побывати. Каже мамка, што не дуже м ревав, бо нараз им ся потяг за цицьков. З роками любов ся обстала, лиш цицька ся поміняла. Но, а кедь майчесно, 07 януара 1975 года.

– Розкажи, будь добрый, за свою

файту? Якого ты віросповіданя?

- Жыву в селі Дротинці (Сірма) на Виноградовщині, днесь Береговщина. Жонатый, славу Богу не горбатый. Маву добру, порядну жону тай двох файных діточок. У релігію тай політику не лізу. Рахуву так, кедь чоловік хоче помолити ся Богу, та годен зайти хоть у котру церкву, бо Бог має быти у людий в серцьови, а не в храмі.

- Десь ся вчив, ошкоолововав?

- Ходив им у садочок и школу у свому рудному селови, докедь псы пару раз мало їх не розтягли, бо якись бітангы фурт мастили стіны солонинов. Букварь им не скурив, айбо призабыв им з роками, де м го на поді запрятав. Закончив им Виноградовський (Севляушський) політехнікум, на великое щастя з дипломом, котрый десь ся ищи й пригодив.

- Де и кым ись робив, бо интересно,

представителі яких професій стають поетами?

- Робив им за своє жытя в міліції, банку, за гатаром. Не шкодуву, што вшытко ся в жыті иппен так ся склало, ги склало. Радый им за вто, што стрічали ми ся на пути добрі тай интересні люде.

- Колись першый раз попровбовав писати, тай што на тя вплыло?

- Зачав я штось гильбати близько 5 годув назад, як и многі, кого Вы тай я знаву, коли появила ся у Фейсбуці група «Кавилюем и фіглюем». На тот час вто было ги якась ейфорія, бо многі з читачув тягнули ся до віршованых, рифмованых шорикув.

- Як твою поезію принимать челядь, цімборове? Як позиравуть члены родины?

- И се не годен м Вам указати, кедь бы м и хотів! Исе не до мене... Подаколи вижу, што подешто ся майжень и любить челяди, бо паскудное ми нитко ищи не писав, айбо и я їм тоже... У файті нитко нич не каже, не смівуть, бо знавуть, де м до сього робив...

- Кого из днешных русинських авторув рахуеш за майипных, котрых интересно читати?

- Каждый из авторув интересный по-своему, меже них є, як молоді поэты, так и з стажом. Без слув, метрами русинської поезії уже суть Михаил Чухран, Володимир Рошко, Павло Чучка... Я люблю штось легкое, простое, фіглярное...

- Быв ись членом рокаша «Креденц сміха»? Што за вто вповіш?

- Кажуть, каждая баба

была колись дівков. Добре, весело, файно было многым з «Креденцом Сміха», айбо час поміняв и нас, и вшытко...

- Псевдонім — ото скромность ци боязнь, што читачови не полюблять ся твої творы?

- Я рахуву, што не важно, тко ты, и што за тя думавають, што говорят. Кедь котромусь читачови припало хоть мало до душі штось из мого писаня, вто є добре, бо крыхту тямить и не забывать свою рудну бесіду, свуй род, свою Отцюзнину...

- Сашо, ты пишеш стихи по-русинськы, айбо, як розумієш поняття «русинство», як го принимаєш?

- Штодо ставленя до русинства, уповім так: вто є наше, рудное. И мы вто маеме признати и сановати. При рожденю дітина не убирать собі ани мамку, ани нянька...

- Ци не плануєш упустити свою зберьку?

- Так им товсто думав, што дале м узяв тай передумав. Думаву, раз вто не на часі...

- Ци маєш дакотрое хобі, захопленя, кроме поезії?

- Кедь чесно, не рахуву поезію своим захопльом, бо, окрема неї, у сьому світі є много чого интересного: книжки, кіно, спорт и так дале.

- Знаву што ты є теперь на войні. Ци суть там з тобов щи наші хлопці-русини и як бесідуєте меже собов?

- Говориме меже собов усі по-нашому, по-русинськы, и йсе при тому, што у нашому взводі є пару хлопцов з иных областей. И знаєте, они уже привыкли

ид тому и даже знавуть и повторявуть подакотрі наші слова. Не дуже у них з вымовов вто ся получают, айбо сяк пораз ищи й посмієме ся. Любиме наш «Рокаш», котрый не лиш слушаєме, а й подаколи співаєме. Война обернула вшытко так, што хлопці уже булше тягнуть ся до украинських тай наших співанок. Зачали любити свое, што додає нам дух и силу, и йсе радує, бо має духовну пожыву не лиш для душі, ай жолудка, де пудпоров нам суть ищи й наші фіномні стравы: бундаш кенер, ратота, пудбивана пасуля, пасуля з капустов, печена солонина на рожнови в огньови (не дуже часто, айбо є, и вто уд нас нитко не забере), но й само-собов кавиль, бо як нам без нього?! Война войнов, а наш сохташ у нас из собов!

- Які маєш планы після войны?

- Тяжко стройити далекоглядні планы у сесь час... Дасть Бог, буде усьо добре!

- Дякуву, Сашо. Мы, вшытка редакція «Отцюзнины», гордиме ся, што тя знаєме, такого достойного й порядного сына нашего народа. Най Бог тя сокотить. Вертай ся на Отцюзнину живым и здоровым.

- Красно дякуву Вам, Юрію Юрійовичу, за звіданя. Най Вам Бог помагать у зачатуй Вами роботі! Перебачте ми, ож так насухо, без парадичок тай шовдаря...

Бесідовав Юрій ШИПОВИЧ

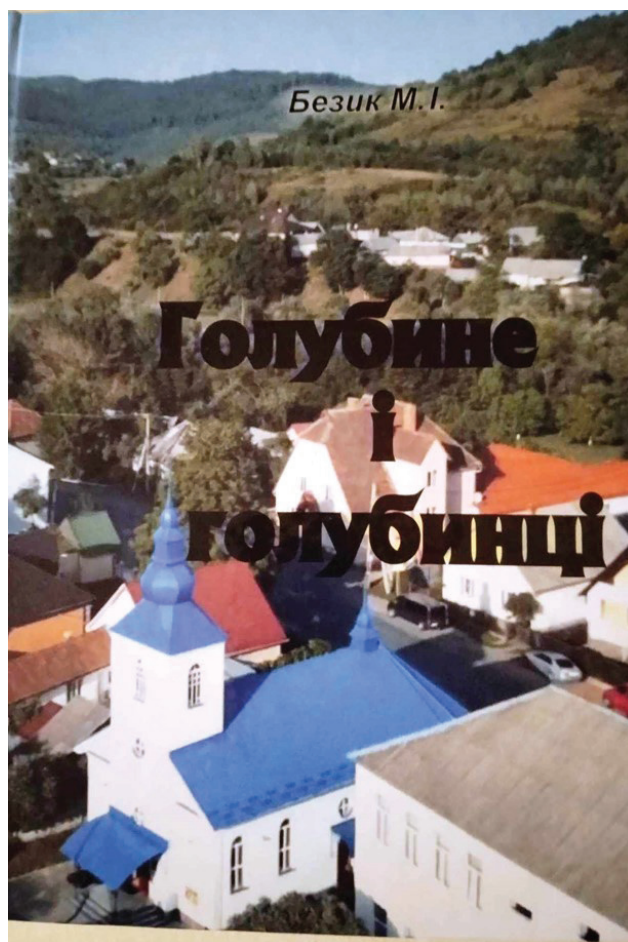
Юрій ШИПОВИЧ

ДОЧКА ВЧИНИЛА ВОЛЮ МАМКИ — ДОРОБИЛА И ВЫДАЛА ЄЇ КНИЖКУ

15 юлія в адмінбудові с. Голубине відбулася презентація книжки «Голубине і голубинці» Маргариты Безик, днесь уже прощеної бы. Маргарита Ивановна робила над книгов довгі роки, а вже після єї смерти до логічного кунця довела сю роботу дочка авторкы — Иванна Дюлай. Так, щи у минулому, 2022 році, в Кийові, у ТОВ «Видавничий дім АВМ», вийшла обємна, на 600 бокув, исторія карпатського села «Голубине і голубинці».

На презентацію прийшли многі чествовалникы прощеної бы авторкы. Се и єдноселчане, и представникы адміністрації Полянської ТГ, и священник Голубинської греко-католицької церквы Успіння Пресвятої Богородиці Иван Козар, родичі и цімборкы ювіляркы. Были кликаныма на презентації и члены «Русин-Клуба»: Маріан Токар, Петро Габрин, Микола Рішко, Юрій Шипович.

Выступавучи на дійстві, Маріан Токар, директор Научно-изглядательського інститута політичної регіоналістики Ужгородського національного університета,

доктор наук державного управління, кандидат историчных наук, заступник головы сосполної організації «Русинський културологічний клуб», пудкреслив велику важность написаня локальных историй сел нашого края, пудмітив, же з таких историй и складать ся дале велика исторія Пудкарпатя. Маріан Юрійович вповів: «Подовж послідных 150 рокув Пудкарпатя входило до складу дакулкох державных и

полудержавных утворень. Се унікальний трафунок не лем в Україні, а и в Європі. Тому пудкарпатці й уробили у собі тот тип комунікабельного и толерантного челядника, котрый шіковно ся пудштемовеує пуд нові реалії, при тому максимално избігавучи насильства й агресій».

Члены «Русин-Клуба» вручили сімі Маргариты Безик и місному фолк-ансамблю «Голубинська борона» у подарок книги «Русинські співанки», зобрані Олгов Прокоп, и новий номер културно-белетристичного журналу «Отцюзнина».

Юрій ШИПОВИЧ

Автор подобенок Микола ПОЦКО

«ЧЕЛЯДНИК ЖЫЄ ДОТЫ, ДОКЫ ГО ТЯМЛЯТЬ»

іо августа в Сваляві помнянули Василя Сарканича, сосполного и културного діятеля Пудкарпатя, котрый ся родив у сесь день 100 рокув тому. Почестовати памнять Ювіляра зойшли ся члены родини, цімборове, вшыткі, тко го знав и уважав.

Спершу удбыла ся урочиста панахида в греко-католицькому храмі Руздав Пресятої Богородиці вариша Свалявы, по чому учасники перейшли у Русинський дом у центрі Свалявы. Майже 11 рокув Василь Васильович возглавляв Свалявське общество пудкарпатських русинув, був заступником головы Свалявського районного Общества им. А. Духновича, членом Правління Сойму пудкарпатських русинув, директором русинських школ

Пудкарпатя.

Газда Русинського дома, днешный голова Свалявського общества пудкарпатських русинув, Иван Кушнір вуступив модератором зобраня, на зачатку переказавши біографію Василя Сарканича, а потому надавав слово уступаючым. Єден за другим учасники дійства розказовали за Ювіляра, як високоинтелігентного и высокопорядочного челядника, котрый лишив по собі читаву, айбо добру сліду. Так учителка Полянського ліцея Оксана Попович розказала, як у 2003–2004 учебному рокови за пудпоры Карпато-русинського общества США, пуд веденьом головы Свалявського общества пудкарпатських русинув Василя Сарканича отворили ся перші класы неділної русинської школы. Се была школа в школі. И таких класув, котрі мали свою структуру, програму, научалну літературу и так дале, на 2008 рук налічовало ся в области вже 40. «Мы, вчителі, дуже уважали Василя Васильовича и добрі знали сьме, што фурт можеме на нього ся покласти», — закончила свуй выступ Оксана Федоровна.

Михаил Завадяк розказав за то, як дякувучи Василю Васильовичу, котрый у свуй час ознакомив го з «Планом

заходів щодо вирішення проблем русинів-українців», ун став активним діятельом русинського двиганя. Михаил Иванович поруняв тоты культурологічні й політичні акції, котрі проводили ся товды — у кунци 90-х рр. 20 стороча и до 2008 рока — з днешньым дньом и удмітив участь у вшыткому сьому прощеного бы Ювіляра.

Член Русинського культурологічного клуба Микола Рішко у свому выступі вповів: *«Челядник жыє доты, докы тямлять го другі. А у днешньый день можеме твердо наголосити, што Василь Сарканич — живый»*, бо ун жыє у наших серцях. Микола Михайлович пудкреслив, што 10 августа — се лем зачаток удмічення 100-роча Василя Сарканича, бо основні дійства пруйдуть у септембрі-октовбрі. Се и встановленя на будові Свалявського професійного будовничого ліцея барельєфа Ювіляру и проведення симпозиума, присяченого сьой даті, за участьов науковцюв УжНУ.

Михаил ЗАН
етнополітолог, доцент УжНУ

СТОРУЧНЫЙ ЮБІЛЕЙ СЛАВНОГО КАРПАТОРУСИНА ИЗ СВАЛЯВЫ

(біографічні дані про Василя Васильовича Сарканича до Русинської Вікіпедії)

Сарканич Василь Васильович (10.09.1923, Шелестово, Подкарпатська Русь, Перша Чехословацька Республіка – 05.03.2008, Свалява, Закарпатська область, Украина) — именитый закарпатський педагог, локальний політик вариша Свалявы, общественный діятель третього карпаторусинського ренесанса.

Василь Сарканич ся родив 10 августа 1923 рока в селі Шелестово на Мукачовщині у багатодітнуй родині, де было шестеро дітий. В 1929 році фамилія Сарканичув перебрала ся жыти в Сваляву (хоть перші 1,5 рокы багатодітна родина жыла в селі Драчино), де отець Василя ся устроив на роботу старшого кочегара хімзавода фірмы «Сольва».

У Сваляві малый Василь Сарканич учив ся в народнуй школі, а пак штудійовав у горожанці. В 1941 році Василь Сарканич поступив у школу з обробкы метала в Севлюши, де ся вчив 3 рокы.

У 1943 році Василь Сарканич пушов на роботу в Будапешт на зливарный завод Вайса Манфріда. Мавучи добру школу, робив не простым робочым, а контрольором фунгованя станкув. Позад

сього заробляв доста файно на вті часы (750 пенгув на місяць). В Будапешті пережив бомбардування.

На отцюзину Василь Сарканич ся вернув такой по війні, в 1945 році. Вже восени того ж года продовжив свої науки на 4 курсі Севляюської школы металообробкы, котра на тот час яла ся звати Виноградівськым технікумом. Позад штудування в Севляюши був направлений на роботу в депо Чоп, де робив техніком при майстрови по ремонту паровозув. Туй добрі ся ознакомив из совіцьков системов фунгування залізнодорожного транспорта. Майпотум Василь Сарканич зачав робити начальником механічного цеха на заводі им. С. Кірова у селі Кольчино, што на Мукачовщині.

Из 1 септембра 1949 рока Василь Сарканич зачав свуй пятьдесятгудный карерный путь у Свалявському профтехучилищі. Туйка проробив ипен до 1999 рока. Спершу — ги майстер виробничого ученя, пак — старший майстер, майпотум — заступник директора, директор професійно-технічного училища № 9 (ныні — Свалявський професійный будовничый ліцей).

За час 30-рочного перебування Василя Сарканича на посаді директора Свалявського професійно-технічного училища было построено учебный корпус (1970), интернат, адмінкорпус, проведено реконструкцію майстерень виробничого ученя (1972). Ученикы училища — призеры обласных спортивных олімпіад, конкурсув технічної и художньої творчости (1972–1982). Духовому оркестру училища присвоєно

звання «Народный» (1986). Налажені ипні меженародні партнерські контакты з аналогічними учебными установами Словакії (1972), Литвы (1973) й Росії (1973).

Василь Сарканич — одликаш (відмінник — авт.) профтехнічного образования СРСР (1973) и УРСР (1982). Одзначений орденом Трудового Черленого прапора (1981), многими медалями.

Общественно-културна работа. У 1990-х роках Василь Сарканич зачав ся ангажовати у карпаторусинськoe общественное двиганя. Майже 11 рокув возглавляв Свалявськoe общество пудкарпатських русинув. Быв такой и заступником головы Свалявського районного Общества им. А. Духновича, членом Правління Союму пудкарпатських русинув.

У 2003–2004 учебному році за пудпору Карпаторусинського общества США, под веденьом головы Свалявського общества пудкарпатських русинув Василя Сарканича и координатора Програмы русинських недільных школ у Закарпатю Павла Роберта Магочія отворили ся перші пробні 9 класув, де 200 ученикув учили исторію й културну дідузину своих предкув — карпатських русинув.

Василь Сарканич — делегат чотырьох Світовых Конгресув Русинув, був депутатом Свалявської вариської рады 5-ти кликань. Почесный горожанин Свалявы (2003).

Василь Сарканич умер 5 марта 2008 года. У 2011 році, на день Свалявы (21 септембра, храмовое сято Руздава Богородиці), на будові Свалявської вариської рады Василю Сарканичу была удкрыта памятна табла.

Родина. Супруга Терезія Василівна (15.05.1929), робила касір'ом, нормовалницьов у Свалявському професійно-технічному училищі №9. Сын: Михаил (12.11.1957) — головний инженер ТОВ «Плосківський завод мінеральних вод», голова Свалявської районної організації «Союз Чорнобиль України» (1997); удостоєний ордена «За заслуги» III-го ступеня; Александр (10.09.1959) — дохтор-терапевт, головний дохтор ТОВ «Сузір'я» (санаторій «Квітка полонини», с. Солочин).

Жерела:

1. Сарканич Василь Васильович. Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Закарпатській області. Персоналії. URL: <http://zpto.ues.net.ua/index.php/about-us/personalities/item/993-personalii>
2. Федикович П., Тидір Ф. Професія людяності Василя Сарканича. Свалявська формула успіху. Нариси / Упорядкування, вступна стаття Павла Федиковича. Ужгород: Карпати, 2008. С. 251-265.

СОХТАШ

ГЛАС ИЗ МІЖГІРЩИНЫ. СВАТАНКИ

Народна мудрость каже: «Каждый край має свуй сохташ». Род наш дуже богатый на традиції й обряды, прикрашений духовностьов, так як наші діды й прадіды выбирили, што майцінное, збогачовали го и передавали ту мудрость

з поколіня у поколіня.

Не позиравучи на богатівковое поневоленя, дуже тяжкі випробованя, корінный народ Верховины всокотив майдорожое наше богатство: танець й співанку-коломыйку, стародавні традиції й обряды.

Такими обрядами суть сватанки и свальба. Ся традиція сохранила ся и по теперь. Наші пращуры честовали сесі обряды, бо се давало продовження роду, а до хыжі приходила щи єдна робоча сила.

В давнім часі невістку й зятя выбирили самі газды: богаті выбирили з богатых, а середнякы й бідні меже собов. В народі ходила така приповідка: «Гуня до гуні, сірак до сірака!» Молоді лиш тогы ся увидили. коли їх сватали. Были трафункы, што богатый газда муг узяти за зятя й бідного фатьова, який був робутный, бо видів у ньому робочу силу. А было и наоборот: богач брав бідну дівку, бо його легінь мав якийись ганч. При союзі легіні уже самі придивляли ся до одданиць й выбирили вчену дівку. Но старшына мусіла за се знати.

Сватаня

Перед свальбов были сватанкы (обзоры), де газды токмили ся про телек, який дає у часть отець, што мав дівку-одданицю. У часть давали пару арів земли й худобу (корову, телицю, вівці, вола, коня й приданое). Молода мусіла з собов принести вышывані ручникы и то, на чому будуть спати. Сватаня веде староста, котрый уже буде проводити свальбу, и свашкы, як уд молодого, так и уд молодої. Коли ся вже договорять, то отець молодої кладе на стул

зорівку, а родичі молодої співають:

*Закувала зозулиця у лісі на дубі,
Просимо вас, сядьте за стів, сваты
наші любі.*

Родина молодого співають:

*А у нашому городци цвіте ружа темна.
Яка в тебе, відданице, родина приємна.*

Тогда співають усі:

*На високій полонині, бляяли ягнята,
Та нівроку, які файні наші молодята.*

Староста наливач у погарчики паленку
и зачинають ся гостити. Родина молодої
співають:

*Свашко наша, свашко, здоровля бысь
мала.*

*Та вбысь свою невісточку до серця
прийняла.*

Як ся уже нагостили, то отець
молодого кличе на другу неділю прийти на
відгощованя та ся договорити, коли буде
складена свальба. А молоді позад того мали
на уряді дати заяву и в церкві записати ся
на выголоскы, які пуп оголошує три неділі
пудряд. Лиш тогда мож буде свальбовати.
Велика свальба паровала ся у молодого,
айбо коли молодый ишов у пристаї, то у
молодої. Сваты дякують за файну гостину,

а родичі молодої співають:

*На зеленів полонині потятко співало,
Пану Богу дяковати, на нашім ся стало.*

Традиція сватаня всокотила ся й по
днешньому дню, лиш тепер у телек дають
не землю й худобу, а машины.

(дале буде)

*Ушорив Василь СТУДИНСЬКИЙ
Помогли шорити Ганна Сенько
и Єва Сичкун из Пилипця.*

*На фото: епізод инсценованя сватанок
у с. Тихый Потук (Словакія).*

*«Молоді» — Шипович Богдан
и Муляр Жасмін,
школаші карпаторусинської літньої
школы 2023 року в Пряшові,
студенты УжНУ.
Подобенка Зденкы Цітракрової*

Мигаль ЧИКИВДЯ

«ЧЕЛЯДЬ ВІРИЛА, ОЖ ТУЧУ НА СЕЛО ВЕДУТЬ ФРАСЫ»

Иля — ручный празник меже
православными тай греко-католиками
Пудкарпатья. Ид сьому сятюви кріпко ся
приязали вірованя руснакув про грум тай
блискавиці, и не просто так — у релігійну
тай народну уяві пророк Илій хоснує
блискавиці в своїх цілях. Хоть якыйсь
ся матеріал трафлят, народні вірованя у
грум тай блискавиці щи й нині слабо
изглядовані. За послідні два рокы робив им
записы, збирав інформацію на дану тему.
З того вшыткого й хочу розписати за йсе
интересное вірованя карпатських русинув.

У народных вірованях пророк Ілій постає фурт строгим и сердитым сятим, у котрого є своя важна робота. Боре ся из земнов нечистотов, майчасто из фрасами (чортами), при чому хоснує блискавиці. Чистить уд фрасув землю, зашто й чути грум. Люди вірили, ож вун ся возит на огнянуй колісници, и кой увидит з неба чорта, та мече у нього блискавицю, вбы го забити. Давно, кой зачне гриміти, та казали, ож тото «Бонько колачыкы везе». У народнуй уяві было, ож грум чути уд колісниці сятого, котрый уже зачав свою роботу, та тірять нечисть.

Кой ся зачинала буря, та челядь старала ся чим май скорше йти домув. Айбо бігнути не мож было. Кедь были у хащи, прятали ся пуд колыбу, кедь на полю — дагде у ярка. Не мож ся было прятати десь на сіні, на шырокуй подині авадь за дерева. Пуд дерева не прятали ся, бо знали, ож там ся годен прятати й фрас, у день невидимый чоловікови. А сятый Ілій, сердитый и строгый, верже громом хоть де, нич не пошкодує, обы забити нечистоту, та годен забити й чоловіка. За сякый трафунок є переказ у Горішній Боржаві:

«Єден хлопчище, звати го было Иван, погнав бив на толоку коровы пасти. Бив там уд самого рана, а пополудню захмарило ся, яло парити, тай прийшла туча. Почало страшенно блискати, та Иван, обы ся спрятати, дорадив ся погнати коровы у

крайку, де ся хамник зачинать. Там ся спрятав пуд стару трепету. Айбо не побыло й пять минут — та як лусне! Блискавка впогадила ипен туды, де ся хлопчище прятав. Шість корув убило нараз, а Ивана уд удара верло набук.

Увечері челядь пушла го глядати, бо уже потемок наставав, а його не было тай не было. Найшла го пак на толоці. Быв убпаленый, потрепаный, айбо ищи дыхав. А пуд трепетов, пиля убитої худобы, увиділи великое болото смолы тай копыта

из хвостом. Ушытко, што ся лишило уд чорта! Не задарь люде говорили, ож кой Иля цілить ся у чорта, та никого не пошкодує, тко буде пиля нього. Так ся стало из Иваном, котрый мав серенчу вужыти.

У народному переказови легінь обстав ся жыти».

Но што ся стає з чоловіком, кедь забе го грум? Має ся на позурі не тіло, ай душа. Бо з народных віровань добре знаеме, ож кедь челядник ся утопить у воді, та власть над ним дустане нечисть, и вчинить з нього утопленика. Тко умре наглов смертьов инак, того душа стане нечистов. На місті смерти, котрое стане проклятым, душа буде ревати страшным голосом, мучити ся доты, докы не судило ся было челядникови умерти свойов смертьов. Таких людий хоронили за тыном (теметовом) без упровада (похорона).

Но тых людий, котрых убив грум, обычно хоронили за всіма обрядами, ги

вшиткых, тко умирав свойов смертьов. Айбо єден раз было иншак. Хоть чоловік умер нагло, уд блискавиці, його душа убставала ся чиста та й ишла у рай. Сяка была компенсація за смерть уд Небес, та й вірило ся, ож тото є сятый небесный огонь, што дарує рай души.

Приходит туча, што робити? Не єден раз было так, майчасто уліті, ож зачало ся бурмасити и приходила велика туча (буря). Люди ся дуже бояли таких бурь, бо знали, ож они годні читавої біды наробити. Сильный віхор закрутит ся селом, та доста пудлого начинит. А град, кедь читаво попаде, та пубе вшитко, што люди насадили, устанут ся без урожая.

Челядь вірила, ож тучу на село ведут фрасы. У дакотрых селах винили чорнокнижникув тай босоркань (вроженных). Ищи было вірованя, ож кедь ткось ся завісив, та починала ся страшна туча з віхром, и не переставала доты, докы не найдуть та не здоймуть тіло. Туча годна была нагло прийти, кедь умерла босорканя, котра никому не передала свуй «дар». Зависимо уд віровань людий каждого регіону, версій было доста. Видиме з сього, ож туча ся принимала у руснакув чимось ворожым, и завто ї притуляли до нечистоты.

Уже знаєме, што треба робити, кедь буря застала челядня десь не дома. Дома треба было наскоро йти и закрывати вшиткі возуры. Возуры тай двері мавуть быти заперті, бо фрасы тікавут уд гримоты, та годні й до хыжі забігнути, вбы ся спрятати. У час великої гримоты не мож было пиля возура сидіти. Варовали ся сього

дня уд мачок, псув та й инших «нечистых» звірят, бо у них годно ся было дашто перечинити та забігнути до хыжі. Далє у хыжі палили сячену свічку, котру сятили на Стрітеня. Люде вірили, ож така свічка годна розганяти хмары й тучу.

Уд гримоты помагала й сячена верба. На огни ся палила шутка (мыцка), посвячена на Цвітну Неділю, што пак стояла над причинов на паску. Руску, на котруй были шуткы, метали на двур, бо вірили, ож и тото поможе зоперти бурю. Окрем сих методув, був ищи єден: ишли на двур та навхрест клали лопату, сокыру тай кочергу, што й мало втихомирити гримоту. Кой приходила туча, та у церквах починали бити у званы. Вірило ся, ож новта звону доходит до неба та починат розганяти хмары.

Не раз ся трафляло, ож грум ударит у дерево, котроє пак называли громовым. Такоє дерево не мож было рубати на дрыва, тай не мож было хосновати як матеріал на ставліня хыжі. Копач, ци палиця з громового дерева брала ся в дорогу, бо люди вірили, ож така палиця всяку нечистоту не допущат.

Суть у нас вірованя за громовый каміниць тай громову сокыру, котрі ся хосновали у народнуй медицині. За тото написав був Федор Потушняк:

«Громъ ударивши въ дерево, лишає по собѣ въ немъ камѣнець, а вдаривши въ землю, лишає «громову сокиру». Громовый камѣнь служить до обчираня розныхъ хворотъ. А кто его має, знає всѣ лѣчничѣ зѣля и тайны. Громова сокира такожъ служить до обчираня боляковъ, хоть

чинность еѣ менша отъ громового камня».

У руснацьких вірованях про глум тай блискавиці щи слідно язычницькый мотив. У дакотрых селах пиля слув глум, гримота, громот хоснує ся й синонім перун – кой датко ся намереґує, та лає „а перун бы го тріснув”, „перун бы го вбив”. Из словянської міфології знаєме, ож Перун — бог-громовник, єден из центральных на словянських землях, подобный до давногрецького Зевса. Стає ясно, ож из християнизаційов Пудкарпатья Кирилом тай Мефодійом пророк Ілій замінив міснуй челяди Перуна, занявши центральное місто у вірованях за глум. Язычницькі удголосы убстали ся й до ныні.

Сохташ на сято. Иля — первое осінньое сято. За сим сятком уже ся не мож купати, бо вода студена. Вірує челядь, ож кедь ся товды скупати, та мож ся дуже простудити. За єдным из народных переказув, не мож ся купати завто, бо по Илю вся нечиста сила, што вуйшла была з воды на землю, зась ся вертать у рікы, потоки и другі водоймы.

У «Етнографічному очерку угро-руських» Юрій Калман Жаткович пише, ож 20. юлія (за старым стильом), на Иля, є конець літа. До Иля треба вузберати сіно, бо «До Иля сіно и пуд корчом схне, а по Илю й на корчи не хоче схнути». А зась: «Иля начинать жнива и кунчатъ літо»; «На Иля до полудня літо, а по полудню уже осінь». Русин завто говорит так, бо у нього скоро починать студеніти.

Глум — єден из природных елементув, наділєных у руснакув народными вірованями. Має своє значєня и хоснує

ся у наших обрядах. Но пудля важности уступать таким природным елементам, як вода, земля, огонь, віхорь. Хоть глум и рахує ся «небесным огньом», видить ми ся, ож великий шор народных віровань та й обрядув удділяє го в окремый элемент.

ДНЄШНЯ КАРПАТО-РУСИНСЬКА ПРОЗА

Михаил ЧУХРАН

ЧАЙКА

Чайка — так называли ся човны, котрі плавали по Тисі столітьями уд Тячова до Вілка, но пуслідным часом пропали. Може, на Мадярах їх щи мож бы увидіти. Много раз у дітинстві перевозив им ся на чайці меже Королевом и Малов Копаньов. Принадлежала она малокопанському колхозу, перевузник жыв пуд хащов недалеко уд Тисы.

Нам треба было стати на королевському березі и голосно кричати: «Дай човна, дай». Айбо дуже голосно! Рано ци пузно, приходив перевузник Иван Бобочка, ставав у чайку (айно — ставав, а не сідав) и рушав ся за нами. Чайка управляла ся не веслами, а й на вто перевузник мав довгу деревляну жердь из желізным наконечником — чаклю. Нив тручав ся у каменистое дно

и направляв чайку, куда треба. Мав при сьому силно уважати на быстру течію, завто тручав чайку горі водов так, обы при переплываню знесло го до міста приставаня. Перевуз був платный: 10-20 копійок. Немного. Теперь бы м казав, што наш тисянський перевузнник ззовні дуже впозіровав на венеційського гондольера.

Свого часу йсе був дуже популярный вид водного транспорта, його хосновали каждоденно множество малокопанчан — ишли до Королева на роботу, на штацію, у болницю, по бовтах и базарах, до школы. Треба знати, што Мала Копаня скоро 500 годув, уд заснованя и до прихода руських, адміністративно принадлежала до Королева, яко власность королевських баронув Переніюв. Робота перевузнника фізично была тяжка, ненормована, будили го не раз и вночи, не знав сята вадь неділі. Тай силу у руках мусів мати читаву, бо Тиса фіглі не признавала и могла понести чайку нетрібного перевузнника гет пуд Чорну гору. Професія йся завто честовала ся натулко, што ставала фамілійов, які пошырені не лиш на Притисянщині, а и у селах попри Ужа, Латориці и Боржавы. Теперь мож найти перевузнников и у Вікіпедії. На Мадярах, де Тиса майшырока и майсупукуйна, прижыла ся фамілія Révész — паромщик. У нас они фігурують, як Рівісы.

На Хустщині, в селах здовж Рікы, перевузнников не было, чайкы стояли, утягнуті на берег и кому треба, сам переплывав Ріку, коли хотів, вадь кликав когось свободного. Коли взимі Тиса замерзала, замісто перевоза робив ся

пішый переход, обозначеный челлеными прапорцями. Переход тот був далеко не прямой, а прокладав ся тыми містами, де лед був майбізуный. Розказовали, што перевузнники, закріплені узимі за сими переходами, знали поливати лед водов, обы намерзав майтовстый. Подеколи, кажуть, и коні из саньми годні были переходити. Дідо муй розказовав, як у молодости пуд час ярньої повени (а у повинь перевуз не фунговав) узяв ся перевезти якогось богатого жыда з Малої Копані до Королева, бо тот платив великі гроші за йсе – пиловав на поїзд. Професійный перевузнник укаказав ся, а дідо чув у собі таку силу, што рішив ризикнути. Через основное русло якось из бідов переплыли, а там ся начало майрискованое діло! Чакля, котров ся тручали, застрягала у ґрунті затопленого поля, и доста тяжко было освободити ї. Зато дідо вернув ся дому на другый день, коли вже вода впала.

Чайкы щи у 1980-х годах мож было видіти уд Текова до Кривы. Їх газды «парковали» чайкы так: забивав ся у непримітному, меже корчами, місті желізный кул, до нього грубым ланцом приязовала ся чайка и замыкала ся на читаву колодицю. Чаклю забирали из собов. Чайкы вті давно погнили, не жывут, бізуно, и майстры, котрі їх знали вчинити. Тай перевозами бы ся теперь, майжень, нитко не хосновав. Єден такый майстер Кедик жыв колись у селі Крива, без роботи нигда не сидів.

А щи з чайками знали рыбу ймати! Но про йсе не кажу нич, най рыбинспекція ся лишньый раз не нервозит...

Володимир НОВАК

ВИБОР

У нашому жытьови мы каждый день робиме много выборов по пустотных ділах. Айбо быват, што приходит ся го робити на ушыткое свое жытя и жытя своих близких людей.

Исе ся стало из молодов жонов Євою у страшному военному 1942 году у далекому дагестанському селови Нижньое Казанище, де вна, школьный педагог, 32-ручна жона з трьома діточками сім, пять и два годов, была в евакуації, чекаючи на четверту дітину.

Чоловік, політичний емігрант из Подкарпатської Руси Чехословацької Республіки, добровольцом пушов на сталінградський фронт, давав за себе знати письмами вадь даколе заганяв посланкы з їдіньом, удриваючи уд свого фронтового пайка.

Німецька армія рвала ся до дагестанських нафтовых заводув, ворог був близь, и школу, де Єва робила, закрыли. У сіраді юй уписали саму мізерну продоволчу картку, бо по совітській нормі, «кто не работает, тот не ест».

Упадало на всю сімю 300 грам хліба на день, пувкіло цукру, кіло комбіжиру й два кіла тингіричаної муки на місяць. Шкодуючи учительку, директор місцевого совхоза уписав міх померзлых друбных крумпляув. Дуже допомуг старый кумык, сторож совхоза, што принюс юй на довгуй палиці (бо мусульманам в руки брати свинськое мнясо не гудно) удрізану свинську голову, кажучи: «Вари детям,

матка». Другу часть свині удправляли на фронт.

Из тым дуже скупо пережыли зиму и часть яри. Голод засів у ихній хыжи, діти дуже змарніли и увесь час просили їсти, из голода уже зачали пухнути. У апрілю з помочов знауючої сілської бабкы у себе дома родила хлопчика, котрого назвала Володьом. Плакаючи го, удавала му свої послідні силы. Дітвак файно ссав мамчиное молоко, котрого му уже не доставало. Она каждый день варила суп из жаливы вадь лободы, добавляючи крыхту, 2 ложки тингіричаної муки. За пувлітровый погар сьої муки у тыждень єї старший сын, семиручный Ерік, обкоповав дерева у саду кумыка-сусіда.

Стало дуже тяжко: малый Володьо просив булше молока, мама мусіла булше їсти и трьом єї малым дітьом лишало ся дуже мало. Они уже попухли, и сілська фелдшерка уповіла, ож можут поумирати уд голоду. Діти уже не ходили, а лежали на постіли, сокотячи силы. 3-пуд покровціув на матірь глипали великі очі змарнілых дітий. Не помогли юй ані власть, ані сосіды, до котрых она просила ся

помочи. И вна зробила сесь страшный, досмертний выбор.

На слідуючий день сама нич не їла, бо всьо удала їсти трьом старшым дїтьом. Володьо уссав послідньое молоко за два дны, и плачучи, просив їсти. Вна у сльозах поклала го подале уд себе, обы не чути и не видїти умираючого сына. В голові стримїло помочи му померти, айбо то было высше єї сил.

За три дны ун перестав ревати, а пак зовсім затих. Она розумїла, што Володьо умер. Пушла у сіраду, пошорила документ про смерть сына. Сусїды-кумыкы помогли на теметови укопати неглубоку послїдню постїль дїтвакови й приклали груб камїньом уд псув.

Вечур сама не своя прийшла домув, дала дїтьом вечерю и поклала їх спати.

До сього часу ани єдної слызы не упало из єї очий. Усьо вна робила так, гибы была уже мертва, и лем теперь, уночи, без дїтий и чужых людий горе, што было у нїй, вийшло вонка. Слызы рясно текли из очий по блідому, домак схудлому лицюви, она ревала, бючи головов у стїну, ламаючи руки, и придушеным нелюдськым голосом штось хрипіла, майже не кажучи якїсь слова и закликаючи ся уд роздираючої боли у своєю души.

Уд того ї майже передсмертного стогону на небї місяць мав зовсім змеркнути, природа гибы заціпенїла, поникло листя на деревах, затихли сусїдські и довколишні псы. Рано старшый Ерік найшов ї без тямы пуд стїнов, покликав сусїдув занести маму до хыжі. Пак узвали фелдшерку, она штось вколола, и Єва проспала майже цілый день.

Ерік зварив суп из жалывы, додав у нього двї ложки такої тяжкої богоспасенної муки, мало комбіжиру и накормив двох молодшых сестричок. Они усі мали ужыти.

Єва устала з постїли и увидїла, што діти твердо дивлят на неї. Лем у зеркалі уздрїла, што за усю безтеменно страшну нуч домак посїдїла. Она помалы прийшла до тямы, а через день уд чоловіка з фронту прийшла посылка из їдов, дакулко пресованых брикетув из пшоняної кашї, сухї галеты, цукор и двї банкы американської тушонкы.

Лем было уже пузно.

14.08.2023

ДНЕСННЯ КАРПАТО- РУСИНСЬКА ПОЕЗІЯ

Александр Керестеші

КЕДЬ БЫ... ТА НАЙ БЫ...

Кедь бы дустав им мало власти,
Я став бы старостом у селі.
Я надїлив бы усьым участкы,
И по гектарови землі.
Каждый бы дома мав роботу,
Нитко не йшов бы за гатар.
И за якїсь там пару рокув,
У селови бив бы куперай.
Финюв бы бив у мелайови,
Вшытка доллукка у пичучках.
Толока у крумплях й доганови,
А легелув у парадичках.
Стрый Пішта узяв бы собі «Майбах»,
Уйко Иван, выдав, «Роллс-Ройс».
А Юра-батичко на коньох
Карету мав бы, а не вуз.

Стрыйна Марія з уїнов Моґдов,
 В корчах обертали шашлики.
 А маточка Йолана з файтов,
 Пекла в огньови крумпелькы.
 Из Тисы рїнь бы ся возила,
 ґондолы плавали по нюв.
 Гусяли бы у них ґондольеры,
 Далеко чути бы їх спїв.
 Для вшыткых пляж бы був удкрытый,
 Пляжом завідовав бы я.
 Каждый бы чистый був и сытый,
 За сим бы никала жона.
 Кум розливав бы, майжень, пиво,
 А меже ним и по пїйсят.
 Кума избоку бы щаслива,
 Фурт шпотала бы ся у грошах.
 Йшов оборот бы у сілськув радї,
 Й сяк поповняв бы ся бюджет.
 Тым лымпакам у Верховнув радї,
 Клав бы ня в приклад президент.
 Шкода єдно, што я не у власти,
 И йде по старому усьо.
 Де тай из кым ми блат завести,
 Най пудказав бы вже датко?!...

ПРИРЕЧЕНЫЙ НА ВІЧНОСТЬ

Світлув памняти Михайла Чухрана
 Прийде тот час, коли на гробї
 Цвісти уже будуть косичкы,
 Уддати честь на теметув
 Усі прийдуть: близькі й цімборы.
 Коли зазвідать ткось з чужых нас:
 – Тадь тко такой був тот Чухран?
 Гордо розкажеме, што у свуй час,
 Вун смїх й добро нам даров!
 Йсе тот, што світло нюс и радість,
 Любив жытя, челядь и наш край.
 Котрый наш Севляюш й Кіральязу,

Ходив по світу й прославляв.
 Котрый лишив про себе памнять,
 Свої вірші й свої книжкы.
 Вни, ги бальзам серцю помагать,
 Учать як жыти й дале йти.
 Чухран – приреченый на вічність,
 Вун буде жыти у віках.
 Видав, озьму на себе смїлость
 У сесь скрутный и тяжкый час.
 И уповім, най знає чиядь,
 Вшытка кругом, уся пудряд:
 «Наш Мішко-бачі й його творчость
 Фурт будуть жыти меже нас!»

Володимир РОШКО

РУСНАЦЬКА МОЛИТВА

Дай ми, Бóже, сілу жы́ти,
 Сілу вшы́тко поробі́ти.
 Діточкам здорова дáй,
 Бы валовшні бы́ли, на́й.
 Дай на т́елек заробі́ти,
 Бы мож зéмлі щи купі́ти.
 Дай ми віру в Твою сілу,
 Бы я зéмлю свою мілу
 Дітьом в ру́кы муг дати́,
 Ні́кого не обыйті́.
 Бóже ми́лий, помага́й,
 Про маржіну нам позба́й.
 Бы корóвы ся дойи́ли,
 Не урва́ли во́лы жы́лы.
 Гóсподи, небéсний на́ш,
 Ци урóдити Ты дáш
 Кру́мпльом, рі́пі ай пшени́ци?
 По три стру́чки в ке́ндири́ци?
 Бы мож сі́на насуши́ти,
 Ма́рзі зи́му перебы́ти.

Господи, щи ня учуй,
Тяжко файти днесь самуй.
Зато прошу за село,
Бы ся каждому велю.
Бы ся мож побизовати –
Помуч прийде ярьовати
Удовицям ай старым.
Бо руснакы жыють сым.
Сирота най ся пригріе,
Ковдош в хыжи не запріе.
Сохташ сесь у кровли нам,
Господи, се знаеш сам.
Дуже прошу, поможи,
Путь руснакам укажи.

Челядь бы ся честовала,
У біді бы помагала.
Най бы вшыткі ся любиили
Ай здорові файно жыли.

УКРАЇНА СОНІЧНИКАМИ ЗАЦВІТЕ

У Кремльови звоны бють,
В гати мацкалі кладуть.
Война їм ся не вдає,
Войсько руськое стає.
Бензин, їдіня хибить,
Путін з миругу рычить.
Генералы ся трясуть,
Вже дітій в восько женуть.
З нього штось хусна не є,
Не бы йшло вперед, стає.
Фурт фейкує, не берує,
Чий од голоду їх дує.
Ци найли ся пасолі?
Вонить од них, до недолі.
Гримиць всяды. Біда знає,
Ци фыциць, а вадь стріляє.

Мы не кликали вас ту.
Чуйте приказку просту:
Тко иде д нам войовати,
Буде в земли ту лежати.
Зернята, што в жебах мавуть,
Сонічником най проростають.
Вліті то як наросте,
Жовтым вшытко зацвіте.
Збереме мы урожай,
Зобеме — буде олай.
Цурикуй, мацкалю, гет.
Война з нами — то не мед.
И не спрячеш ся у танку,
Не увидиш булше мамку.

Бы тти мати не рычала,
В нашу земли не глядала,
Пушку меч, домув пакуй!
Бо одотнеме тти... ГОЛОВУ!

СОКАЧЕСТВО

Василь Івашко, с. Черна

ЧЕРНЯНСЬКА НАЧАНКА

Технологія приготування старих традиційних їдл, котрі щи ся всокотили у наших селах, дає великі можности для творчости тым людьом, які обрали собі професію, зязану з їдіньом.

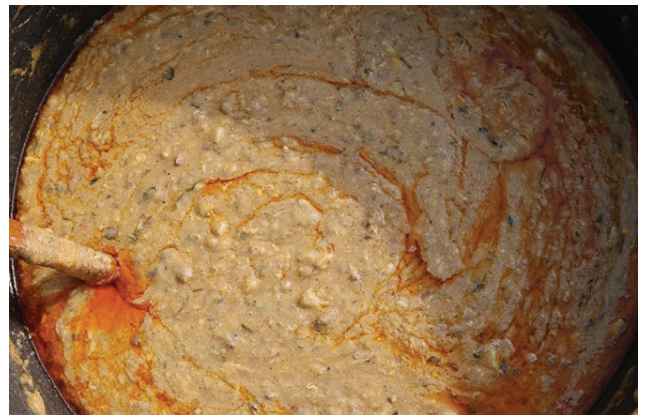
Бо оно, навхтема, занимало єдно з першых міст у жытьови народа. Рахувучи то, што Уточанська Затисянщина находила ся за Тисов и односила ся до володінь Кіргазького замка Нялаб, туй постоянно выділяв ся самобытний менталітет, близькый жытельом. Особо се видко на

селах Волоського трикутника: Черна, Хыжа, Новоселиця, де щі мож стріти дуже интересні и своєрудні їдла, што ся всокотили з середнього віку и дуйшли до нас. Се є причина того, што власники Королевського замка навхтема ся добре ставили до всіх переселенцюв-утікачув, які дустали можность жыти й творити на суй території нашого краю. Якбы там не было, а у сих Волоськых селах и ныні готуют таку страву, яку рідко де стрітиш. Сесе удносит ся до Чернянської начанкы, яку місні активісты так розрекламовали по фестивалях та позаграницях, што єї уже занесено до регіонального реєстру нематеріалної культури. Готує ся ися їда майже в кождуй хыжі, дуже она популярна у сяткові дны и подає ся на усіх гостинах, христинах, свальбах.

*Ой начанко, начаночко,
Начанко варена.
На гостині и на свальбі,
Она полюблена.*

Готує ся сеся їда на основі усушеного в печі мелаю воскової спілости, якый молют на муку и кашу, и се є головным інгредієнтом, до якого додають, инколи аж 20 інгредієнтув. Варит ся начанка у великому горнцьови або котлови при постійному помішованю.

Дякувучи многокалорійности, она пуднимат силы челядника, бадьорит душу, и завто, же має велику кулкость добрых інгредієнтув, позитивно впливає на фізичні можности челядины. Не дармо народ нашу начанку по-фіглярськы называт «кортячков».

При гулянях співали такі коломыйкы:

*Молодь бы уже не їла,
Вже бы не співала,
Ба кортячка нежонатых,
На любов склоняла.*

* * *

*Начаночка нашым хлопам,
Таку силу дає,
Поцюлує дівчиночку,
Пак ся з нив кохає.*

Основні складові інгредієнты сеї стравы:

- мелайна мука;
- Внутрішні органи куркы або гускы;
- молоко;
- сметана;
- сыр;
- цибуля;
- перець;
- петрушка;
- яйця варені/сырі;
- масло;
- курячий бульйон;
- суль;
- мало попригты челленої;
- королаба;
- сухарі;
- олуй.

Технологія приготування

У розпечений олуї крышине цибулю, додаємо порізану печунку куркы/гускы и жариме йсе все. Потому додаємо инші потрохы: серце, жалудок, черевный жир куриці. В окрему посудині набиваємо много сирых яйиць и туды леме сметану, молоко квасное и солодкоє, муку мелайну. Всьо розколочуєме та усыпаєме у котел або горниць до жареных потрохув. Продовжуєме постоянно колотити и кладеме туды масло, сухарі, попер, суль, петрушку. Як закипить усьо то, додаємо мало бровдзи. У кунци — варені яйця, порізані на малі квадратики. Колотиме доты, докы не выйде наверх масть. Потому накрываєме горниць обрусятами, обы мало ся настояла страву (50-60 минут).

Щи такое: дакотрі сокачкы додавали и лічебні травы. На свальбах сыпали любисток, обы молоде была майдрішна.

Окреме до начанкы варит ся куриця або гуска. При єї готовности мнясо ріжут на кускы, які присипают спеціями: петрушков, сульов, мелеными орїхами и жарят їх у духовці.

Споживаючи таку страву, приготувану за традиційными методами, вы учуете справжньый смак волоської екзотикы, позбудете ся многих фізичных болячок и дустанете добрый заряд позитивної енергії.

Народ про йсю страву

Што лиш не учуєш про йсю страву у народа. Особенно на свальбах. Каждый оповідач начинат хвалити оту начанку, котру готуют у його селі. Усякі исторії припоминают и радо ними ділят ся.

Кажут, ож народный опришок Пинтя

Велетени, што розбив из канона Хустський замок, дуже любив їсти йсю їду. Ун приходив у наші села из своїми фаттьовами, обы поїсти начанкы. А готовила йому йсю страву жона старого мелника, што жыв межи Чернов и Новоселицьов на березі рікы Ботар и мав водяный млин. У мелника была дуже файна донька — Ануца, яка усе подавала стравы до столу. Пинтя на ню позирав так мило, што всі знали, ож ун полюбив Ануцу. Раз прийшов Пинтя до млина, а мелник йому каже, же зайшли в село татары и забрали молодых дівок из собов, Ануцу поязали мотузками и повезли в город Сигот. Товды Пинтя скомандовав своїм фаттьовам: «Идеме у погоню за татарами!». Коло Сигота опришкы догнали песиголовцьов, повбивали їх и освободили усіх дівок. Айбо Ануци не было, бо она скорше урвала ся из полона и втікла. Довго глядав Пинтя йсю дівку, а потому коло Велятина найшов єї. Зрадовав ся юй и привюз до отця. Хотіли вчинити свальбу та жыти у горазді, айбо Пинтя мусив ити в горы и булш ся сюды не вернув. Ун дав 2 міхы гроший на стройку церкви у Новоселици и щи много золота закопав у хащи пуд горов Кобила. Ануца убстала ся єдна, родила дітину, котру записала у метрици на Пинтю. Пинті щи и до теперь живут у трьох селах: Черна, Хыжа, Новоселиця.

Такі файні коломийкы мож почути и
нынї про начанку в иншых селах:

Ой начанка, начаночка,
Начанка варена.
На гостинї и на свальбі
Она полюблена.
Та што тото за гостина —
Начанку не дали,
Бо сокачкы чужї были,
Варити не знали.
Ой начанку добре їсти,
Тай сливянку пити,
Бо вд начанкы силу маеш,
Хоче ся робити.
Не є їды над начанков
Й старому й малому —
Дуже хосен єї їсти
Й хлопцю молодому.
Ой начанка, начаночка,
Й куриця варена.
Пригощала легїникув,
А вна не солена.
Учила ня моя мамка
Начанку варити.
Обы м годна камай скоро
Легїнюв любити.
Лишень тота дївка буде
Легїника мати,
Котра знає начаночку
Варити й подати.
Не є їды в нашум селї,
Кращої не знаєм.
На хрестинах и на свальбі
Начанку ми маєм
Та тко любить начаночку
Силу таку має,
Фрайирочка май парадна
За ним умирає.

Варила ся начаночка
А я колотила,
Обы была дуже смачна
Як ня мамка вчила.

IN MEMORIAM

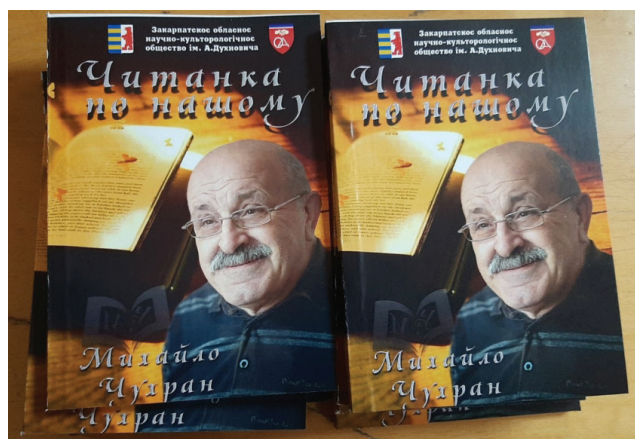
Мигаль ЧИКИВДЯ

ЧУХРАН ПРИРЕЧЕНЬЙ НА ВІЧНОСТЬ

Світлоє перо Михаила Чухрана перестало літати, и карпаторусинська література понесла тяжку утрату. Недавно у Королеві попрощали сьме ся из знамным поетом, чий внесок у културное богатство нашого народу обстане ся вічним. Но у сесь смутный час маєме не лише споминати його талант тай літературное наслідство, ай сокотити про нього памнять, бо вун — єден из символув днешньої русинської літературы. Не пруйде много рокув, як имня Чухрана буде асоційовати ся не лише из літературов, но из русинськов идентичностьов.

Дїля русинського народу Чухран був не лише великым писательом, ай и духовным дохтором, котрый лічив словом. Його слова годні были розкрыти душу, розвеселити, пробудити у наших серцьох націоналну гордость тай любов до рудної землі, бесїды. У каждому шорику його поезії видїли сьме любов до свого народу и културы.

Михаил Чухран у своєю творчости фурт пудсильовав красний пудкарпатський колорит. Кулко много написано нарисув за Королево, Севлюш, за цілый регіон историчної Угочї, што видит ся, ож

Михаил Михайлович написав за вшытко. Титан русинського слова заслужив уд нас благодарность за то, што удпер нам двері у світ русинської літературы тай за стараня всокотити цінну дідизну нашої землі.

Чухранову літературну творчость маеме держати у наших серцях тай душах. Не є ачий и єдного вариша, селища, села на Пудкарпатю, де бы ся не знало за сього великого русина. Тко хоть раз чув авады прочитав вірш Чухрана, нараз розумів, ож цінность його творув не лише у майстернуй літературі, ай у духовнуй теплоті, дарабчыкы котрої передавали ся нам уд поета.

Нынї наша ціль — сокотити про нього памнять, передати ї будучным поколіньом. Памнять про Чухрана має ся лишати у серцях людий, а літературна творчость стати частьов нашого культурного канону. Най памнять про великого поета служить жерелом пудпоры його читателям. Най його слова говорять у серцях наших нащадкув. Най його поезія, проза, драматургія надыхавуть другых русинських писателюв на літературні шедевры, а русинув Пудкарпатя — на кріплення національної ідентичности. Дякуеме Чухрану за його

титанічну роботу, а памнять про нього буде жыти у наших серцях.

«Чухран свойов смертьов приречений на вічність», — вповів адде Василь Маровді. Пудписуву ся пуд каждым словом. Най Михаил Михайлович спочивать, а його творчость надале освітлює нам путь у будучность.

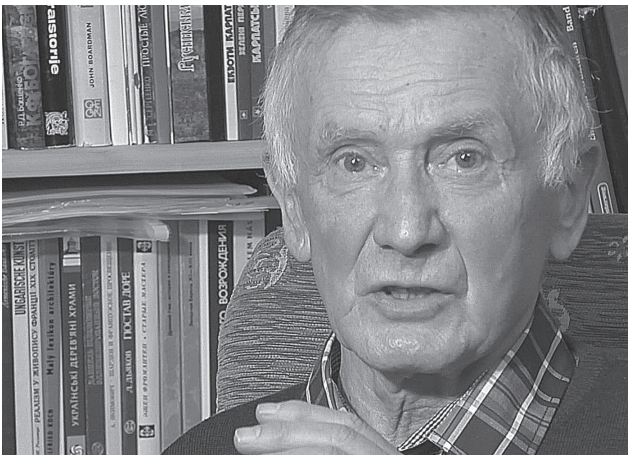
*Петро ГАБРИН,
краєписець, новинарь,
член Русинського культурологічного клуба*

ИВАН ПОП: СТУПИВ У БЕЗСМЕРТЯ

Смутна новина надойшла з Чеської Республікы — 14 септембра у віці вусямдесяти шести рокув умер Иван Иванович Поп (с. Страбичово, 1938 – м. Хеб, 2023). Знамный историк-славїст, публіцист, енциклопедист, умїлствознавець й научный редактор, автор численных работ из исторії карпаторусинства й богемістики. Быв знамным своима изглядованиями у научных колах Восточної Європы.

Путь од узнаню Ивана Попа ги борця за обективну исторію був непростым. Після ошколованя у Мукачовській школі в тяжкум 1955 роци ун зачав здобывати высшу освіту на историчным факултеті Ужгородського державного університета. Айбо у 1960 роци за одказ сполопраці з КДБ у судовому процесі проти «українських буржуазних націоналістів» його было одраховано.

Так перед Иваном Попом «закрыли ся двері» до педагогїйных и научалных закладув. Ун мусів робити на стройци,

лісозаготовках, учасував у археологічних експедиціях на Подніпровю. Лем майпузно став вчительовати у Гукливному.

У 1963 році Иван Поп лишив суу рудный край и выїхав у Москву, де вповдовж 1963–1966 рокув научав ся в аспірантурі Інститута словянознавства и балканістики Академії Наук СРСР. Туй у 1966 році ун успішно захистив кандидатську дисертацію з исторії, а у 1988 році — докторську дисертацію з историчных наук.

Подалша научна діятелность Ивана Попа была тісно поязана з Інститутом словянознавства и балканістики, де ун був на вшыляких посадах: научный сотрудник (1967–1975), старший научный сотрудник (1975–1988), провонный научный сотрудник (1988–1992). Вповдовж 1988–1992 рокув Иван Поп був головным редактором славістичного журнала «Советское славяноведение» (укр. «Радянське слов'янознавство»).

За часув работы в Інституті словянознавства Иван Поп написав фест научных статей й монографій, приміром, з исторії дипломатії Чехословакії, исторії чеського уміства. Був соавтором куртої исторії Чехословакії. В цілому, у тот

період Иван Поп став автором булш ги 130 чланкув з проблем славістики.

Після розпаду Радянського Союзу в 1992 році ун навернув ся на Пудкарпатя й став професором, директором нововчиненого Інститута карпатознавства Ужгородського універзитета. На сесь час припадать період становлення Ивана Попа ги активного діятеля карпаторусинського двиганя. Ун розробив авторську концепцію исторії Пудкарпатської Руси й національного розвоу карпаторусинув. Успішно робив над краєзнавчов русинськов енциклопедійов, выход у світ якої став знаковым дійством в исторії карпаторусинув. Фурт стрічавучи ся из нерозуміньом керовництва універзитета й дакотрых историкув-колег до свої сосполної позиції й научных концепцій, Иван Поп у 1994 році выїхав у Чехію, де провонжив активно изглядати исторію й культуру карпаторусинув. Вповдовж 1990-х рокув Иван Поп активно пуддержовав самобытню культуру землякув, активно пудпоровав русинськое двиганя у Восточной Європі.

Научні й научно-публіцистичні работы Ивана Попа (булш ги 200 из славістики, исторії, культуры) выходили українським, російським, русинським, англійським, французьким, німецьким, словацьким и чеським языками.

Русинські сосполні організації (Русинський културологічний клуб, Общество имени А. Духновича) высловляють кондоленцію рудным, близьким и знакомым Ивана Попа. Вічна памнять нашому знамному землякови!

Маріан ТОКАР,
краєписець,
доктор наук з державного управління,
Русинський культурологічний клуб

СВІТЛУЙ ПАМНЯТИ ЛЮДВІГА ФІЛІПА

(три трафи літописця края)

Закарпаття шоковала новина про смерть знамного историка-краєписця, музеєзнавця, редактора, сосполного діятеля Людвіга Філіпа (м. Ужгород, 11 децембра 1943 – м. Ужгород, 21 септембра 2023). Думаву, такий ефект вызваный тым, што його постава в краєписі нашої землі давно заняла єдно з майчестованых міст. Свуй професійный позур на исторію Ужгорода, всього днешнього Закарпаття ун так уміло обгорнув любовальов, што она чаровала вшыткых, тко ся нив интересовав.

Припоминать ся його «Радванка» — єдна з першых научно-популярных изглядвань давнього приваришського поселеня, де ун ся родив (теперь се мікрорайон Ужгорода). Значеня сьой книжечкы тяжко переоцінити, так як она започатковала цілу серію професійных и наполовку професійных изглядвань про малі й великі вариші, селища и села днешнього Закарпаття. Айбо особа любов у нього была до исторії свого рудного Ужгорода, про який знав, безунь, булше всіх...

Походив Людвіг Иванович з учительської родини, котра честовала християнські традиції й културу. Старшына научала го церковным співам, які го дручали до духовної освіти. Айбо прийшла совітська власть...

Тому выбор впа в на историчный факултет Ужгородського державного універзитета, після штудійованя котрого зачав робити у Закарпатському краєзнавчому музейови, якому удав пувсотку рокув. Його робота в музеї — се ціла епоха. Ун майже єдиный спеціалішт, котрый, по роботі з етнографічными й другыма професійными задачами, обойшов усі населені пункты днешнього Закарпаття, збиравучи матеріалы про експозиції й научну роботу музея. У 24 рокы Людвіг Иванович став уже завідовачом одділа музея. Одгоды занурив ся у царство исторії, мав дяку написати обективну исторію рудного края, котра бы не залежала од вплива політичных режимув, які ся міняли часто в регіоні. Роблячи в краєзнавчому музеї, особливо в архіві, став першоодкрывачом многих документув про минулоє Пудкарпаття. Помогло му знаня языкув – мадярського, словацького, чеського, латинського, німецького. Вун помуг розкрыти фест білых плям минулого. Великий научно-изглядателський добыток!

Потому были феноменалні роботы «Ungvár. Užhorod. Ужгород. Рудный варош муй» (2021) и «Ужгородський

некрополь Кальварія» (2022). Матеріали уд сьым виданям збирали ся булш ги три десятироча. Хоче ся, обы были перевиданя й дале з авторством Людвіга Філіпа, обы у книжках всокочовала ся памнять про истинного автора й изглядателя исторії Закарпатя.

Ищи хочу додати уд себе такі спомины. Мы ся знали добре. А горжу ся тым, што муй, прощун бы, нянько — Юрій Иванович Токар — цімборовав ся з Людвігом Ивановичом и його родинюв. Їх дружба росла в часы сполопраці в сфері ошколованя й културы, ставала моцнов пуд час процесу удродження греко-католицької церквы на стыку 1980-х-1990-х рокув, в борьбі за навернення церквы на Цеголнуй й оновлення громады вірникув. Знамо, што товды ун активно публіковав ся у періодици, а пузніше став редактором журналу Мукачовської греко-католицької єпархії «Благовісник», де фест писав про одродження віры. Цімборство з моим няньком и дале кріпло у шорах Закарпатського културно-просвітительського общества имени Александра Духновича. Дякувучи нянькови й моюй професії историка, наші удносини были фест теплыма...

2023 року мав им возможность тричи видіти ся з честованым Людвігом Ивановичом. Першый раз то ся трафило, коли сьме з цімборами з Русинського културологічного клуба організововали сяткованя 220-роча оддня рождєня Будителя Александра Духновича й закликали сьме го на сесі дійства. Пуд час пудготовки до симпозиума в Ужгороді в апрілю я договорив ся про публікацію Людвіга

Філіпа в зборнику матеріалув симпозиума, котрый презентовали на урочистостях А. Духновича й у газеті «Новини Закарпаття».

Другый раз увиділи сьме ся в нього дома літом. Нащивили сьме Людвіга Ивановича товды з Петром Габриним и мали сьме файну бесіду про краєзнавство, исторію краю, про минулоє ромув Ужгорода. Научаня, котрі давав нам, изглядателям, знамный историк суть безцінныма.

И так ся стало, же з Петром Габриним были сьме у Людвіга Ивановича в коргазі. Прийшли сьме, коли взнали, ож його проопервали. То був понеділок. У четверьго не стало...

И на завершеня три моменты про трафы, котрі прийшли ми в голову. А може, то й не трафы, не суміжності?... Свуй послідный чланок Людвіг Філіп опубліковав сього року в названому зборнику доповідий симпозиума, присяченого 220-рочу А. Духновича, будучи почесным головюв Общества имени Духновича. Одспівовали историка у храмі на Цеголнуй, за навернення якого греко-католикам ун борюв ся в часы краху Совітського Союза. Похоронили го на території ужгородського некрополя Калварія, про який, як єден из авторув, ун майбулше написав у єдноименнуй книжци, котра стала посліднюв у його жыті...

Закарпатя втратило свого вірного сына!
Його серце било ся в унісон з дольов края.
И Отцюзнині ун вже хибить.

*Експозиції сектора історії Ужгородського
обласного краєзнавчого музею*

«ТИВОДАР ЛЕГОЦЬКИЙ (1830 – 1915) — ИСТОРИК, АРХЕОЛОГ, МУЗЕЙОЗНАВЕЦЬ»

Експонують ся почти 300 експонатув, меже нима рукописы ученого и експонаты из його приватної колекції, котрі навщивителям представляють першый раз.

